

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ**
UNIVERSITY OF WEST ATTICA

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

**Κοινωνικές και Οικονομικές Επιπτώσεις της Τουριστικής
Ανάπτυξης: Η Περίπτωση της Σαντορίνης**

ΒΕΡΤΟΠΗ ΔΟΞΙΝΑ Α.Μ: 15014

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Κουτσογιάννη Ευαγγελία

Πειραιάς 2020

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο / Η κάτωθι υπογεγραμμένος / η Βερτόπι Δοξίνα , του Βασιλάκ, φοιτήτρια του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής, του Α.Ε.Ι. Πειραιά Τ.Τ., πριν αναλάβω την εκπόνηση της Πτυχιακής Εργασίας μου, δηλώνω ότι ενημερώθηκα για τα παρακάτω :

«Η Πτυχιακή Εργασία (Π.Ε) αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο του συγγραφέα, όσο και του Ιδρύματος και θα πρέπει να έχει μοναδικό χαρακτήρα και πρωτότυπο περιεχόμενο.

Απαγορεύεται αυστηρά οποιοδήποτε κομμάτι κειμένου της να εμφανίζεται αυτούσιο ή μεταφρασμένο από κάποια άλλη δημοσιευμένη πηγή. Κάθε τέτοια πράξη αποτελεί προϊόν λογοκλοπής και εγείρει θέμα Ηθικής Τάξης για τα πνευματικά δικαιώματα του άλλου συγγραφέα. Αποκλειστικός υπεύθυνος είναι ο συγγραφέας της Π.Ε, ο οποίος φέρει και την ευθύνη των συνεπειών, ποινικών και άλλων, αυτής της πράξης.

Πέραν των όποιων ποινικών ευθυνών του συγγραφέα, σε περίπτωση που το Ίδρυμα του έχει απονείμει Πτυχίο, αυτό ανακαλείται με απόφαση της Συνέλευσης του Τμήματος. Η Συνέλευση του Τμήματος με νέα απόφασή της, μετά από αίτηση του ενδιαφερομένου, του αναθέτει εκ νέου την εκπόνηση Π.Ε με άλλο θέμα και διαφορετικό επιβλέποντα καθηγητή. Η εκπόνηση της εν λόγω Π.Ε πρέπει να ολοκληρωθεί εντός τουλάχιστον ενός ημερολογιακού δμήνου από την ημερομηνία ανάθεσής της. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται τα προβλεπόμενα στο άρθρου 18, παρ. 5 του ισχύοντος Εσωτερικού Κανονισμού.»

Ο Δηλών
ΒΕΡΤΟΠΙ ΔΟΞΙΝΑ

Ημερομηνία
13/05/2020

Ευχαριστίες

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για την υποστήριξη και υπομονή τους στην ολοκλήρωση των σπουδών μου. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου την κα Κουτσογιάννη Ευαγγελία για την καθοδήγηση και την επίβλεψή της στην ολοκλήρωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
---------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Εισαγωγή στις Βασικές Έννοιες του Τουρισμού

1.1 Ορισμός Τουρισμού.....	9
1.2 Ιστορική εξέλιξη τουρισμού.....	10
1.3 Διακρίσεις τουρισμού.....	13
1.4 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού.....	15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Τουριστική Ανάπτυξη και οι Επιπτώσεις της στην Κοινωνία και την Οικονομία

2.1 Τουριστική ανάπτυξη.....	17
2.2 Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.....	18
2.3 Οικονομικές επιπτώσεις.....	19
2.3.1 Θετικές επιπτώσεις.....	19
2.3.2 Αρνητικές επιπτώσεις.....	22
2.4 Κοινωνικές επιπτώσεις.....	27
2.4.1 Θετικές επιπτώσεις.....	27
2.4.2 Αρνητικές επιπτώσεις.....	28
2.5 Περιβαλλοντολογικές επιπτώσεις.....	32
2.5.1 Θετικές επιπτώσεις.....	33

2.5.2 Αρνητικές επιπτώσεις.....	35
---------------------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗΣ

3.1 Το νησί της Σαντορίνης.....	41
3.2 Ιστορική αναδρομή της Σαντορίνης.....	42
3.3 Ο τουρισμός στη Σαντορίνη.....	43
3.4 Η τουριστική ανάπτυξη και η βιωσιμότητά της στην Σαντορίνη.....	44
3.5 Επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στην Σαντορίνη.....	45
3.5.1 Οικονομικές επιπτώσεις.....	45
3.5.2 Κοινωνικές επιπτώσεις.....	47
3.5.3 Περιβαλλοντολογικές επιπτώσεις.....	48

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	51
--------------------------	-----------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	52
--------------------------	-----------

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία έχει σκοπό να μελετήσει τις επιπτώσεις που προκύπτουν από την τουριστική ανάπτυξη στην οικονομία, κοινωνία και στο περιβάλλον καθώς και τις επιπτώσεις της στο νησί της Σαντορίνης και αποτελείται από τρία κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθεται η ιστορική αναδρομή του τουριστικού φαινομένου, δηλαδή αναλύεται η έννοια του τουρισμού και πως αλλάζει αυτή με το πέρασμα των χρόνων. Επίσης, θα δούμε τις διάφορες διακρίσεις του τουρισμού, την προέλευση των τουριστών και την διάρκεια της διαμονής τους. Αλλά και τον λόγο της επίσκεψής τους που παραπέμπει στον εναλλακτικό τουρισμό.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η τουριστική ανάπτυξη, αλλά και οι επιπτώσεις του τουρισμού στην οικονομία, στην κοινωνία και το περιβάλλον.

Στο τρίτο κεφάλαιο θα μελετηθεί η περίπτωση της Σαντορίνης. Όπου, θα δούμε την ιστορία και την γεωγραφία της, επίσης, τον τουρισμό και την τουριστική της ανάπτυξη. Αλλά, και τις επιπτώσεις της τελευταίας στην οικονομία, στην κοινωνία και στο περιβάλλον.

Τέλος, παρατίθενται τα συμπεράσματα της παρούσας εργασίας σχετικά με τις επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στην περίπτωση της Σαντορίνης, αλλά και προτάσεις για την πιθανή βελτίωση κάποιων καταστάσεων.

Λέξεις κλειδιά: Τουρισμός, Τουριστική Ανάπτυξη, Επιπτώσεις, Οικονομία, Κοινωνία, Περιβάλλον.

ABSTRACT

This paper is intended to study the impacts resulting tourism development in the economy, the society and the environment. Also, its impacts on the island of Santorini. The paper consists of three chapters.

The first chapter shows the history of tourism. More specifically the phenomenon of tourism which consists of the term of tourism and how it changes over times. In addition, we'll see different kind of tourism, the tourists' origins and the length of their staying. But also, the reason of their visit and concludes to the alternative tourism that exists.

The second chapter presents the tourism development and of its impacts on the economy, the society and the environment.

The third chapter will study the case of Santorini. Where we'll see its historical and geographical development through out the years. We'll also see the effects of tourism on its society, economy and environment.

Finally, the conclusions of the present work are presented on the effects of tourism development in the case of Santorini, as well as proposals for the possible improvement of some situations.

Key words: Tourism, Tourism Development, Effects, Economy, Society, Environment.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο όπου για να διερευνηθεί θα πρέπει να προσεγγιστεί από πολλές επιστημονικές πλευρές με τη βοήθεια όλων των επιστημονικών κλάδων, όμως, και των κοινωνικών, αλλά κυρίως αυτών που ανήκουν στον τομέα των φυσικών επιστημών. Για παράδειγμα, η γεωγραφία, η οικολογία, αλλά και οι επιστήμες που ανήκουν, αν τις προσέξουμε περισσότερο και στις κοινωνικές και στις φυσικές (θετικές) επιστήμες, έχουν να προσφέρουν τα γνώσεις τους στη διερεύνηση του τουρισμού, του φαινομένου αυτού που κυριαρχεί στις σύγχρονες κοινωνίες.

Και παγκοσμίως είναι πλέον γνωστό και αποδεκτό από όλους ότι ο τουρισμός είναι ο σπουδαιότερος κλάδος της οικονομικής δραστηριότητας. Ο ευρύτερος τουριστικός τομέας παίζει καθοριστικό ρόλο στο σχηματισμό του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ) στην πλειοψηφία των χωρών του κόσμου. Τόσο από πλευράς δημιουργίας εισοδήματος και μείωση της ανεργίας, όσο και από πλευράς αύξησης της απασχόλησης και των επενδύσεων, ο τομέας των ταξιδιών έρχεται πρώτος, με διαφορά, μεταξύ όλων των υπολοίπων τομέων. Αυτό, ισχύει, ειδικά για τη χώρα μας που δε διακρίνεται για την ανταγωνιστικότητά της σε άλλους τομείς.

Ο τουρισμός εξ' αρχής έχει θετικές και αρνητικές επιπτώσεις που μπορεί να επιφέρει στη χώρα που θα υποδεχτεί τους τουρίστες. Βοηθάει, όπως αναφέραμε παραπάνω στη δημιουργία θέσεων εργασίας, αύξηση εισοδημάτων, εξασφάλιση κεφαλαίων για επενδύσεις, επίσης στη βελτίωση του βιοτικού και του ντόπιου πληθυσμού δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο ανάπτυξη της οικονομίας και της κοινωνίας. Υπάρχει, όμως, και η αρνητική πλευρά, όπως η δημιουργία παραοικονομίας, εποχικότητας, εξάρτησης της τοπικής οικονομίας από τον τουρισμό, επιπλέον, παρατηρούνται φαινόμενα μιμητισμού από τους ντόπιους, αλλαγές στα ήθη και έθιμα, αλλά και υποβάθμιση φυσικών οικοσυστημάτων.

Η παρούσα πτυχιακή επιδιώκει την ανάλυση των περιπτώσεων της τουριστικής ανάπτυξης στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον, όπως και την τουριστική ανάπτυξη στην Ελλάδα και πιο συγκεκριμένα στην περίπτωση της Σαντορίνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Εισαγωγή στις Βασικές Έννοιες του Τουρισμού

1.1 Ορισμός Τουρισμού

Ο τουρισμός ως έννοια είναι αρκετά περίπλοκος. Αυτό γιατί περιλαμβάνει στοιχεία όπως οικονομικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και περιβαλλοντικά.

Κατά κύριο λόγο ο τουρισμός αποτελεί ένα οικονομικό φαινόμενο με σημαντικές επιπτώσεις σε μεγάλο μέρος κοινωνικών ομάδων, ατόμων αλλά και στο περιβάλλον. Ο τουρισμός είναι παγκόσμιο φαινόμενο τεραστίων διαστάσεων με άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις πάνω στον οικονομικό και στον κοινωνικό τομέα, ο οποίος προέρχεται τόσο από την αγγλική λέξη *tour* = «γύρος» όσο και στην γαλλική λέξη *tourisme* = «περιήγηση». Πιο απλά, αφορά στην μετακίνηση ανθρώπων από τον μόνιμο τόπο κατοικίας τους σε έναν άλλον για λόγους αναψυχής, ξεκούρασης ή πνευματικής καλλιέργειας. Επιπλέον, αφορά την οργανωμένη προσπάθεια ενός τόπου να μπορέσει να κρατήσει αυτά τα άτομα που μετακινούνται για τους παραπάνω λόγους, ταυτόχρονα να προσελκύσει και άλλους ανθρώπους, προσφέροντας τους υπηρεσίες αναψυχής, ξεκούρασης, πνευματικής καλλιέργειας κ.ά. (Καραγιάννης Σ.- Έξαρχος Γ. , 2006).

Έχουν υπάρξει πολλές προσπάθειες για να δοθεί κάποιος ακριβής ορισμός. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (WTO 1994): ο τουρισμός περιλαμβάνει τα άτομα εκείνα που ταξιδεύουν και μένουν σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς, για χρονικό διάστημα μικρότερο του ενός έτους, για αναψυχή, επαγγελματικούς ή άλλους λόγους.

Το 1937 η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων της Κοινωνίας των Εθνών (Κ.τ.Ε.) σύστησε στις χώρες-μέλη της να ασπαστούν έναν ορισμό που χαρακτήριζε τον τουρίστα ως ένα άτομο που ταξιδεύει για ένα χρονικό διάστημα 24 ωρών ή περισσότερο σε ένα μέρος διαφορετικό από εκείνο που διαμένει μόνιμα.

Το 1941 οι καθηγητές Hunziker και Krapf του Πανεπιστημίου της Βέρνης υποστήριξαν τη θέση πως ο τουρισμός πρέπει να οριστεί σαν το άθροισμα των φαινομένων και σχέσεων

που προκύπτουν από την υλοποίηση ενός ταξιδιού σε έναν προορισμό και τη παραμονή σε αυτόν μη μόνιμων κατοίκων του.

Δύομιση δεκαετίες περίπου αργότερα, το 1963 η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για Διεθνή Ταξίδια και Τουρισμό, που πραγματοποιήθηκε στη Ρώμη συμφωνήθηκε ο όρος επισκέπτης να περιγράφει κάθε άτομο που επισκέπτεται μία χώρα διαφορετική από εκείνη που κατοικεί μόνιμα, για οποιοδήποτε λόγο εκτός από εκείνον της άσκησης ενός επαγγέλματος για τον οποίο να αμείβεται, δηλαδή να αποκτά έσοδα από την χώρα, όπου επισκέπτεται. Ο ορισμός αυτό καλύπτει δύο κατηγορίες επισκεπτών:

- Τους **τουρίστες**: άτομα που επισκέπτονται μια χώρα και διαμένουν σε αυτήν τουλάχιστον επί ένα 24ωρο, και των οποίων οι λόγοι επίσκεψης είναι τις περισσότερες φορές διακοπές, επαγγελματικοί, υγείας, σπουδές, συμμετοχή σε αποστολή - σύσκεψη - συνέδριο, επίσκεψη φίλων ή συγγενών, θρησκευτικοί και άθληση.
- Τους **εκδρομείς**: άτομα που επισκέπτονται μια χώρα και διαμένουν σε αυτή λιγότερο από ένα 24ωρο. Σε αυτούς περιλαμβάνονται οι επιβάτες κρουαζιερόπλοιων, οι επισκέπτες που έρχονται και φεύγουν την ίδια μέρα χωρίς να διανυκτερεύσουν, καθώς επίσης και τα πληρώματα πλοίων, αεροπλάνων κλπ.

Κατά τον Tribe (1997) « ο τουρισμός είναι το σύνολο των φαινομένων και των σχέσεων που προκύπτουν από την επίδραση μεταξύ των τουριστών, των επιχειρήσεων, των κυβερνήσεων, των κοινωνιών και του περιβάλλοντος στις χώρες παραγωγής και υποδοχής των τουριστών»(Μπενετάτο, Στεργίου και Παπαγεωργίου 2004).

1.2 Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού

Ο τουρισμός είναι μία πολύ σημαντική οικονομική δραστηριότητα και τα θεμέλια της σύγχρονης μορφής του μπορεί να βρει κανείς στον 18ο και κυρίως στον 19ο αιώνα. Οι πρώτοι ταξιδιώτες ήταν επιστήμονες και έμποροι που συσχέτιζαν το ταξίδι με το επάγγελμά τους. Η ανάπτυξη των πρώτων μεγάλων πόλεων στη Μεσοποταμία οδηγεί και στην ανάγκη επαφών

για εμπορικούς, πολιτικούς ή μορφωτικούς λόγους. Με την επινόηση του χρήματος από τους Σουμέριους καθώς, επίσης, και της σφηνοειδούς γραφής και της ρόδας, τους καθιστά ως ιδρυτές του τουρισμού. Η αναβάθμιση των μεταφορικών μέσων, η δημιουργία μεγαλύτερων δρόμων και η ανάπτυξη των θαλάσσιων μεταφορών δίνουν μεγάλο βήμα στη πραγματοποίηση ταξιδιών.

Οι αρχαίοι Έλληνες και οι Ρωμαίοι τότε ταξίδευαν είτε για εμπορικούς είτε και για ιδιωτικούς λόγους. Εδώ, αξίζει να επισημάνουμε πως στην αρχαία Ελλάδα οι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι οι πρώτες οργανωμένες εκδηλώσεις με συμμετοχές από πολλές χώρες και ειδικό σκοπό (αθλητισμός, γιορτή, φεστιβάλ κλπ.). Οι ταξιδιώτες εκείνης της εποχής ήταν κυρίως μέρος της ανώτερης τάξης. Ο τουρισμός πάντοτε είχε άμεση σχέση με τον ελεύθερο χρόνο και τις δραστηριότητες που μπορούσαν να πραγματοποιηθούν εντός του χρόνου αυτού. Η επέκταση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας είχε ως αποτέλεσμα την βελτίωση του οδικού δικτύου, στην ασφάλεια στις μεταφορές και στην εξειδίκευση των τουριστικών ταξιδιών. Πολλές περιοχές (Ελλάδα, Αίγυπτος κλπ.) τις επισκέπτονται τουρίστες τόσο για θρησκευτικούς όσο και για πολιτιστικούς λόγους (Τσάρτας, 1996).

Τον Μεσαίωνα οι πιο πολλές μετακινήσεις γινόντουσαν για θρησκευτικές εκδηλώσεις, εορτές και ιαματικές θεραπείες. Από την εποχή της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, ήδη, οι ιαματικές πηγές ήταν αρκετά δημοφιλείς, ενώ μετέπειτα κατά την Αναγέννηση έγιναν σημεία ξεκούρασης και διασκέδασης για την υψηλή κοινωνία (Βιτουλαδίτη, 2000).

Οι ανάγκες όμως των ταξιδιωτών άλλαξαν κατά την περίοδο της Αναγέννησης και οι απόγονοι των αριστοκρατικών οικογενειών ενθαρρύνονται να ταξιδέψουν στην Ευρώπη, για τρία ή και παραπάνω χρόνια, έτσι ώστε να διευρύνουν τους πνευματικούς τους ορίζοντες και να τους αποδεχτούν στις βασιλικές αυλές. Τα ταξίδια αυτά ονομάστηκαν “Grand Tour”. Η αύξηση αυτών των ταξιδιών οδήγησε κατά κάποιο τρόπο στη μαζικοποίηση του τουρισμού και στη δημιουργία «τουριστικών πακέτων» με ιδιαίζουσες παροχές όπως είναι αυτή του ξεναγού. Επιπλέον, βοήθησε στην ανάπτυξη όλων των υποδομών που σχετίζονται με τον τουρισμό όπως ξενοδοχεία, μεταφορικά μέσα, δρόμοι. Παράλληλα με την ανάπτυξη των οργανωμένων ταξιδιών στην Ευρώπη, άρχισαν οι μεγάλες εξερευνήσεις και σε όλον τον υπόλοιπο κόσμο, δηλαδή και στις όλες τις άλλες Ηπείρους. Οι λαοί της Ευρώπης διαπιστώνουν πως ο ορίζοντας των ταξιδιών τους διευρύνεται μετά την ανακάλυψη των νέων χωρών (Τσάρτας, 1996).

Ο 19ος αιώνας είναι αυτός από όπου υπήρξε αυτή η μεγάλη ανάπτυξη του τουρισμού και που οδηγεί μελλοντικά στη μαζικοποίησή του. Δύο τεχνολογικές αλλαγές στις αρχές του αιώνα αυτού διαδραμάτισαν σπουδαίο ρόλο στην εξέλιξη του ταξιδιού: η εμφάνιση του σιδηρόδρομου και η ναυπήγηση του ατμόπλοιου. Με την εμφάνισή τους, μειώθηκε αισθητά το κόστος μεταφοράς και η μετακίνηση έγινε πιο γρήγορη και ασφαλής. Καθώς, όμως, υπήρχε η αυτή η συνεχής ανάπτυξη του τουρισμού εμφανίστηκε η ανάγκη για οργάνωση της μετακίνησης και όλων εκείνων των παραγόντων που αποτελούν το ίδιο το ταξίδι. Έτσι, έκαναν την εμφάνισή τους οι εταιρείες που αναλάμβαναν την οργάνωση του ομαδικού ταξιδιού, βάζοντας τις βάσεις του tour operating και των ταξιδιωτικών γραφείων. Το πρώτο τουριστικό πρακτορείο δημιουργήθηκε το 1841 στην Αγγλία από τον Τόμας Κουκ. Σύντομα επεκτάθηκε οργανώνοντας δύσκολα και μακρινά ταξίδια στην Ευρώπη, στην Αμερική και στους Αγίους Τόπους. Προσφέροντας στους ταξιδιώτες εκτός από το ταξίδι και επιπλέον υπηρεσίες όπως τουριστικούς οδηγούς, κουπόνια για ξενοδοχεία και συναλλαγματικές διευκολύνσεις. Τα χνάρια του Τόμας Κουκ ακολούθησαν και άλλοι επιχειρηματίες στην Ευρώπη και Αμερική έχοντας ως αποτέλεσμα τα οργανωμένα ταξίδια να γίνουν αρκετά δημοφιλή στην μεσαία τάξη της εποχής. Ο τουρισμός είναι ένα καταναλωτικό αγαθό που απευθύνεται πλέον σε πολλούς και όχι στους λίγους της υψηλής κοινωνίας (Βιτουλαδίτη, 2000).

Ο 20ος αιώνας είναι συνέχεια του προηγούμενου αιώνα στον τουριστικό τομέα. Ο οργανωμένος μαζικός τουρισμός όλο ένα και ανθίζει και η Ευρώπη γίνεται ο πλέον δημοφιλέστερος τουριστικός προορισμός για τους Αμερικανούς. Τα ατμόπλοια γίνονται όλο ταχύτερα και τα ταξίδια ασφαλέστερα. Μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, όμως, άλλαξαν οι τρόποι που γινόντουσαν τα ταξίδια. Η μετακίνηση με σιδηροδρομικό και ατμοπλοϊκό μέσο μειώνεται λόγω της εισχώρησης των αυτοκινήτων και των αεροπλάνων (Βιτουλαδίτη, 2000).

Με τη μαζική αυτή παραγωγή των αυτοκινήτων έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων οδικών δικτύων και στην μεγάλη ανάπτυξη του εσωτερικού τουρισμού. Η χρήση, λοιπόν, των αεροπλάνων έγινε η βάση όπου και στηρίχθηκε η μαζικοποίηση του διεθνούς τουρισμού στην μεταπολεμική περίοδο. Με τα καινούρια αυτά δεδομένα, τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα υπήρξε μια δυναμική ανάπτυξη και επέκταση των ξενοδοχειακών «αλυσίδων» και των μεγάλων τουριστικών πρακτορείων. Όλα αυτά έδωσαν την ευκαιρία σε πολλές περιοχές να αναπτυχθούν τουριστικά όπου έφερε μια αναπτυξιακή δραστηριότητα, έδωσε εισόδημα και διαμόρφωσε νέες μορφές απασχόλησης παγκοσμίως. Οπότε, με τον τρόπο αυτό ο τουρισμός προσαρμόζεται σε μια ταχύτατα αναπτυσσόμενη «βιομηχανία», όπου τα αναπτυγμένα κράτη

τον προβάλλουν ως μια οικονομική δραστηριότητα με θετικά αποτελέσματα για τις οικονομίες τους και διαμορφώνουν το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο που θα την ενισχύσει, οργανώσει και θα την ελέγξει (Τσάρτας, 1996).

Μετά το 1950 η ανάπτυξη του τουρισμού είναι τεράστια και αποτελεί πλέον ένα οικονομικό τομέα που επηρεάζει άμεσα τις χώρες στις οποίες και αναπτύσσεται. Η τεράστια αυτή ανάπτυξη του τουρισμού οφείλεται σε κάποιους παράγοντες που είναι οι εξής: (Τσάρτας, 1996).

- Η πολιτική και οικονομική σταθερότητα στις αναπτυγμένες χώρες.
- Η αύξηση του ελεύθερου χρόνου και η παράλληλη ανάπτυξη του «κοινωνικού κράτους» στις αναπτυγμένες χώρες.
- Δημογραφικοί και οικονομικοί παράγοντες.
- Η ανάπτυξη των μέσων μαζικής μεταφοράς.
- Οργανωμένος τουρισμός: «δημοκρατικοποίηση» του δικαιώματος στον τουρισμό.
- Η μετατροπή του τουρισμού σε καταναλωτικό προϊόν: διαφοροποίηση τιμών και εξειδίκευση υπηρεσιών.
- Ο τουρισμός γίνεται ένα «σύγχρονο» κοινωνικό αγαθό.
- Ο τουρισμός προωθείται από την πολιτική των εταιριών τουρισμού, των κρατών και των οργανώσεων του κλάδου.
- Ο τουρισμός ως κοινωνικό φαινόμενο που ανταποκρίνεται στα καταναλωτικά πρότυπα που αναπτύσσονται στη μεταπολεμική περίοδο.

1.3 Διακρίσεις τουρισμού

Οι βασικές διακρίσεις του τουρισμού υπό κατηγορίες εξαρτιόνται από την οπτική γωνία από την οποία εξετάζεται και τους παράγοντες που προσδιορίζουν το φαινόμενο. Οι έξι βασικές αυτές κατηγορίες είναι οι εξής (Ηγουμενάκης Ν., Κραβαρίτης Κ., Λύτρας Π., 1998):

- ◆ **Μαζικός τουρισμός:** Προήλθε μετά την Βιομηχανική Επανάσταση, σχετικά, πρώτη φορά απόρροια της μεγάλης ανόδου των εισοδημάτων. Χαρακτηρίζεται, λοιπόν, από ομαδικότητα, εφόσον συμμετέχουν τουρίστες και πραγματοποιούν

μαζί τις διακοπές τους για ένα συγκεκριμένο μικρό χρονικό διάστημα. Συγκεκριμένα, το άτομο εντάσσεται σε ομάδες και ακολουθεί την πρόποσα καθορισμένη συμπεριφορά που απαιτείται εξασφαλίζοντας έτσι ένα μίνιμουμ ικανοποίησης. Τη βάση ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού αποτελεί σήμερα το σύστημα GIT (groupinclusivetour).

- ◆ **Ατομικός τουρισμός:** είναι το αντίθετο του μαζικού τουρισμού. Ο κύριος χαρακτήρας του είναι περιηγητικός – εξερευνητικός, σε αυτό βοήθησε η ανάπτυξη των ιδιωτικών – ατομικών μέσων μεταφοράς. Η ανάπτυξη του ατομικού τουρισμού βασίζεται τα τελευταία χρόνια στο σύστημα ΙΤ (individualinclusivetour) το οποίο προσφέρει σε μεμονωμένα άτομα τουριστικά πακέτα .
- ◆ **Εσωτερικός τουρισμός:** πραγματοποιείται από τον ντόπιο πληθυσμό μιας χώρας μέσα στα σύνορά της. Τελευταία φορά, που προσπάθησαν να δώσουν έναν ορισμό για τον εσωτερικό τουρισμό ήταν στην Παγκόσμια Διάσκεψη για τον τουρισμό που συγκλείστηκε το 1980 στην Μανίλα των Φιλιππίνων από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, χωρίς όμως κάποιο θετικό αποτέλεσμα. Σήμερα, κάποιες χώρες έχουν δώσει δικό τους ορισμό η κάθε μια απ' αυτές για τον ντόπιο τουρίστα. Οι ΗΠΑ π.χ. ορίζουν σαν τουρίστα που κάνει εσωτερικό τουρισμό οποιοδήποτε άτομο φεύγει από τον τόπο κατοικίας του με σκοπό να επισκεφτεί κάποιο μέρος που απέχει τουλάχιστον 50 μίλια (80,48 χιλιόμετρα) από αυτό για οποιοδήποτε λόγο εκτός της καθημερινής του μετάβασης στην εργασία. Είναι αρκετά σημαντική η κατηγορία αυτή για την οικονομία μιας χώρας διότι συγκρατείται η εκροή συναλλάγματος στις άλλες χώρες και να διακινείται εντός αυτής.
- ◆ **Εξωτερικός τουρισμός:** δημιουργείται από άτομα μιας χώρας που φεύγουν προσωρινά για να επισκεφθούν μια άλλη χώρα ή χώρες για τουριστικούς λόγους. Ο εξωτερικός τουρισμός χωρίζεται σε ενεργητικό (εισροή συναλλάγματος) και παθητικό (εκροή συναλλάγματος). Ο διαχωρισμός γίνεται με βάση τη ροή χρήματος.
- ◆ **Συνεχής τουρισμός:** διαρκεί όλο τον χρόνο ανεξάρτητα από κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σε όλες τις εποχές. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιου τουρισμού είναι ο συνεδριακός τουρισμός, εκθέσεων, πόλης και μορφωτικός τουρισμός.

- ♦ **Εποχιακός τουρισμός:** δεν διαρκεί όλο τον χρόνο αντίθετα με τον συνεχή και οι κλιματολογικές συνθήκες επηρεάζουν τις τουριστικές δραστηριότητες. Αντιπροσωπευτικές μορφές τέτοιου τουρισμού είναι ο γενικός, την περίοδο του καλοκαιριού και ο χειμερινός τουρισμός.

1.4 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Τις τελευταίες δεκαετίες παρουσιάζεται μεγάλη ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε πολλές περιοχές του κόσμου. Οι περιοχές αυτές εξελίσσουν τις υποδομές και τις υπηρεσίες τους για να εξυπηρετούν και να αναπτύξουν αυτές τις μορφές τουρισμού.

Οι ειδικές μορφές τουρισμού χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη ενός ειδικού και κύριου κίνητρου στη ζήτηση (π.χ. συνέδρια) και από την ανάπτυξη μιας αντίστοιχης ειδικής υποδομής στις τουριστικές περιοχές, που στοχεύει στην εξυπηρέτηση των τουριστών της κάθε αυτής μορφής (Κοκκώσης- Τσάρτας, 2001).

Με τον εναλλακτικό τουρισμό (alternative tourism), οι επισκέπτες αλληλοεπιδρούν περισσότερο με τους ντόπιους, αντί απλά να επισκέπτονται τα ιστορικά μνημεία και τα αξιοθέατα μιας περιοχής· εξάλλου, βασικό μέλημα των τουριστικών αυτών υπηρεσιών είναι ο σεβασμός της φύσης και των ντόπιων κατοίκων του τόπου προορισμού, στοιχεία που παραγκωνίζονται πλήρως στον μαζικό τουρισμό. Οι κυριότερες μορφές εναλλακτικού τουρισμού είναι:

- **Αθλητικός τουρισμός αναψυχής:** ο οποίος περιλαμβάνει τόσο την παθητική, όσο και την ενεργητική συμμετοχή σε αθλητικές δραστηριότητες, που όμως αφορούν άμεσα στο φυσικό τοπίο και στην ιδιαίτερη μορφολογία του τόπου.
- **Ιαματικός τουρισμός:** συνδέεται με επισκέψεις σε τουριστικούς χώρους για τη θεραπεία διαφόρων ασθενειών (π.χ. τη θεραπεία άγχους, τη ψυχοθεραπεία, τη φυσιοθεραπεία, τη χαλάρωση, τη διατροφή, την ομορφιά, κλπ.), καθώς και για ξεκούραση και αναζωογόνηση του σώματος και της ψυχής.
- **Αγροτουρισμός:** είναι μορφή ήπιου τουρισμού κατά την οποία οι επισκέπτες μένουν σε αγρόκτημα και συμμετέχουν σε αγροτικές εργασίες.

- **Θρησκευτικός τουρισμός:** αφορά, κυρίως, τα άτομα που επισκέπτονται θρησκευτικούς τόπους που βρίσκονται στη χώρα διαμονής τους ή σε κάποια άλλη. Είτε, να παρακολουθήσουν, είτε να λάβουν μέρος σε τελετές και εκδηλώσεις.
- **Πολιτιστικός τουρισμός:** όπου οι τουρίστες ενδιαφέρονται να συμμετάσχουν σε πολιτιστικά γεγονότα. Δηλαδή, σε όσους επιθυμούν να ανακαλύψουν τους ιστορικούς, αρχαιολογικούς και πολιτισμικούς θησαυρούς ενός τόπου, που όμως δεν περιορίζονται στα γνωστότερα και πολυδιαφημισμένα μνημεία του.
- **Εκπαιδευτικός τουρισμός:** απευθύνεται κυρίως στους νέους. Βασικός σκοπός είναι εκμάθηση (επαγγελματική κατάρτιση του ταξιδιώτη, απόκτηση ειδικών γνώσεων, απόκτηση νέων εμπειριών).
- **Οικολογικός τουρισμός:** ο οποίος συνδυάζει την οικονομική ανάπτυξη του τόπου, την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς και την ανάδειξη των πλεονεκτημάτων του τόπου, αλλά και της ιστορίας του.

Το πρότυπο αυτό μπορεί να ανθίσει μόνο σε περιοχές με μεγάλες περιβαλλοντικές και πολιτιστικές δυνατότητες, δηλαδή σε περιοχές με τα αντίστοιχα θέλγητρα. Πολλές περιοχές επιλέγουν την ανάπτυξη μιας μόνο μορφής εναλλακτικού τουρισμού και άλλες περισσότερες. Βέβαια πολλές περιοχές με ευαίσθητα οικολογικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά μπορεί να αντιμετωπίσουν δυσμενείς επιπτώσεις (ανάλογες του μαζικού τουρισμού) από την ανεξέλεγκτη και χωρίς οργάνωση ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Οι εναλλακτικές και ειδικές μορφές τουρισμού διαφέρουν από τον μαζικό τουρισμό όταν:

- Είναι μικρής, ελεγχόμενης και ρυθμιζόμενης κλίμακας
- Ενισχύουν οικονομικά και κοινωνικά τις τοπικές κοινωνίες
- Ελαχιστοποιούν τις αρνητικές επιδράσεις στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον
- Έχουν ποικιλία δραστηριοτήτων σε ατομική βάση
- Στηρίζονται σε βιώσιμα πρότυπα ανάπτυξης

Προκειμένου να υπάρχει ισορροπία απ' την ανάλωση των φυσικών πόρων που απαιτείται για την ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού, η ανάπτυξη αυτή πρέπει να είναι «ήπια», δηλαδή να εντάσσεται στα πλαίσια της ευφορίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Τουριστική Ανάπτυξη και οι Επιπτώσεις της στην Κοινωνία και την Οικονομία

2.1 Τουριστική ανάπτυξη

Όπως η έννοια του τουρισμού έτσι και η ανάπτυξη στον τουρισμό είναι μια περίπλοκη διαδικασία, η οποία δεν περιγράφεται απλά με έναν αριθμό χαρακτηριστικών.

Αρχικά ο τουρισμός προωθήθηκε ως μια ήπια μορφή οικονομικής δραστηριότητας χωρίς σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Αυτό βασίστηκε στο γεγονός ότι ο τουρισμός αποτελεί "βιομηχανία χωρίς καμινάδες" και συνεπώς δεν μολύνει το περιβάλλον σε τέτοιο βαθμό όσο διάφοροι άλλοι παραγωγικοί τομείς, όπως η μεταποίηση, η εντατική γεωργία και η βαριά βιομηχανία. Όμως, η ανάπτυξη του τουρισμού σε μία χώρα ή περιοχή αναπόφευκτα θα προκαλέσει ορισμένες επιδράσεις και αυτό γιατί θα επακολουθήσουν μεταβολές στα οικονομικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και περιβαλλοντολογικά χαρακτηριστικά των περιοχών που αναπτύσσονται τουριστικά.

Κατά τον Lea (1998) "δεν υπάρχει άλλη διεθνής δραστηριότητα που να περικλείει τέτοια κρίσιμη αλληλεπίδραση οικονομικών, πολιτικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών στοιχείων όπως ο τουρισμός" με συνέπειες όλο και πιο περίπλοκες και αντιφατικές, οι οποίες εκφράζονται με λεπτούς και συνήθως απροσδόκητους τρόπους (Mathieson and Wall, 1982).

Είναι προφανές, ότι μεταξύ των κύριων επιπτώσεων του τουρισμού, οι οικονομικές επιπτώσεις έλαβαν τον πρωταγωνιστικό ρόλο μέχρι το 1960. Τα σημαντικότερα οφέλη της τουριστικής ανάπτυξης είναι η δημιουργία θέσεων εργασίας και η αύξηση εισοδημάτων. Για πολλές, περιοχές ή χώρες ο τουρισμός αποτελεί τη σημαντικότερη πηγή ευημερίας. (Mairesse, 2008).

Ωστόσο, με την εστίαση στα οικονομικά οφέλη που προκύπταν από την τουριστική βιομηχανία, οι κοινωνικό-πολιτιστικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις είχαν αγνοηθεί παντελώς μέχρι τις τελευταίες δύο ή τρεις δεκαετίες. Το περιβαλλοντικό κόστος δεν ελήφθη

υπόψη λόγω της πεποίθησης ότι η φύση θεωρείται ως μια ανεξάντλητη ανανεώσιμη πηγή (Mieczkowski, 1995).

Από τη δεκαετία του 1960 και μετά, υπήρξε η ολοένα αυξανόμενη περιβαλλοντική και κοινωνική συνείδηση που είχε ως αποτέλεσμα την μέριμνα για την προστασία του περιβάλλοντος (Mairesse, 2008).

Η ανάπτυξη, λοιπόν, μετριέται με τα ποσοστά της βασικής εκπαίδευσης, πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας και απόκτησης καταναλωτικών αγαθών. Η ανάπτυξη, ωστόσο φέρει όπως κάθε τι, θετικές αλλά και αρνητικές επιπτώσεις σε κάθε περίπτωση.

2.2 Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας σε συνδυασμό με θεσμικές αλλαγές και τη ραγδαία ανάπτυξη στα μέσα μαζικής μεταφοράς επηρεάζουν έντονα τις προοπτικές τουριστικής ανάπτυξης μιας χώρας. Σε μια τουριστική περιοχή μπορούν να δημιουργηθούν σημαντικές προκλήσεις/απειλές αλλά και ευκαιρίες/δυνατότητες για ανάπτυξη. Η αυξημένη ζήτηση για το τουριστικό προϊόν δημιουργεί προοπτικές για αύξηση του εισοδήματος και της απασχόλησης, βελτιώνει την πρόσβαση σε καινούργιες αγορές, αλλά και αναβαθμίζει το επίπεδο ζωής μέσω της δημιουργίας υποδομών και υπηρεσιών. Μπορεί όμως να προκαλέσει και αλλοιώσεις στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον, στην τοπική οικονομία και κοινωνία, βάζοντας σε κίνδυνο και την ίδια την τουριστική ανάπτυξη. Ο μαζικός τουρισμός του ήλιου και της θάλασσας είναι ο τουρισμός που έχει αναπτυχθεί περισσότερο στη χώρα μας και έχει επιφέρει σημαντικές αλλοιώσεις σε ευαίσθητους τουριστικούς προορισμούς ((Κοκκώσης- Τσάρτας, 2001).

Η ανάπτυξη βιώσιμων πρακτικών αναψυχής και τουρισμού προϋποθέτει την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ της διατήρησης/προστασίας των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και των χρήσεων τους. Η αναζήτηση μιας δυναμικής ισορροπίας επιβάλλει μια σταδιακή προσέγγιση για τον καθορισμό των ορίων και κανόνων ανάπτυξης της τουριστικής δραστηριότητας μέσω της εκτίμησης της φέρουσας ικανότητας μιας περιοχής. Στη διαδικασία αυτή απαιτούνται η εκτίμηση της φέρουσας ικανότητας της περιοχής και ακολουθεί ο σχεδιασμός βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Τι είναι όμως φέρουσα ικανότητα; Η έννοια της φέρουσας ικανότητας στην οικολογία ορίζεται ως: «το μέγιστο επίπεδο ενός πληθυσμού που είναι δυνατό να υποστηριχθεί από ένα συγκεκριμένο οικοσύστημα» (Ricci, 1976). Στο πλαίσιο της βιώσιμης

τουριστικής ανάπτυξης η φέρουσα ικανότητα ορίζεται ως: «ο αριθμός των χρηστών που μπορεί να δεχτεί μια τουριστική περιοχή χωρίς μόνιμη περιβαλλοντική υποβάθμιση και η εξασφάλιση της ικανότητας της περιοχής να υποστηρίζει δραστηριότητες αναψυχής, αλλά και χωρίς να υποβαθμίζει την εμπειρία αναψυχής των επισκεπτών» (Cocosis & Perpairis 1996).

2.3 Οικονομικές επιπτώσεις

Ο τουρισμός αναμφισβήτητα έχει καταστεί ως η πρώτη μορφή οικονομικής δραστηριότητας σε παγκόσμιο επίπεδο, γι' αυτό και εξάλλου χρησιμοποιείται και ο όρος «τουριστική βιομηχανία». Η σημασία του τουρισμού διεθνώς, και για τη χώρα μας ιδιαίτερα, φαίνεται στα στατιστικά στοιχεία. Από τα στατιστικά στοιχεία και μόνο μπορούμε να δούμε τι σημασία του τουρισμού διεθνώς αλλά και στη χώρα μας, Αφού, το ποσοστό συμβολής του στη χώρα μας και μόνο αγγίζει το 8% στη δημιουργία εισοδήματος και απασχόλησης και λιγότερο σε παγκόσμιο επίπεδο. Αν προστεθούν σε αυτά εκείνα των τομέων υποστήριξης καθώς και όλων των τομέων της οικονομίας που ευνοούνται από τις συναλλαγές που προκύπτουν από τις τουριστικές δραστηριότητες, τότε η σημασία του τουριστικού τομέα γίνεται προφανής (Μαυροδόντης, 2003).

2.3.1 Θετικές επιπτώσεις

Οι θετικές επιπτώσεις του τουρισμού στην οικονομία αναφέρονται:

A. Αύξηση εισοδήματος

Η διενέργεια επενδύσεων που αφορούν άμεσα ή έμμεσα τον τουρισμό, καθώς και η λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων, έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση του εθνικού εισοδήματος. Κατά συνέπεια, ένα σημαντικό μέρος της ευημερίας των λαών, που εξαρτώνται από τον τουρισμό, οφείλεται σ' αυτόν. Αυτό ισχύει και για τη χώρα μας, ειδικά για κάποιες περιοχές. Και παγκοσμίως ο τουρισμός θεωρείται βασική οικονομική δραστηριότητα που συμβάλλει στην εξουδετέρωση της φτώχειας (Μαυροδόντης, 2003).

Ειδικότερα, ο τουρισμός το 2018 συνέβαλε άμεσα στη δημιουργία του 11,7% του ΑΕΠ της χώρας με 21,6 δισ. ευρώ, σύμφωνα με στοιχεία και εκτιμήσεις που περιλαμβάνονται στη μελέτη του Ινστιτούτου του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΙΝΣΕΤΕ), με τίτλο «Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2018». Η άμεση συνεισφορά του τουρισμού στο ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 13,3% ή κατά 2,5 δισ. ευρώ σε σύγκριση με το 2017. Συνολικά (άμεσα και έμμεσα) ο τουρισμός το 2018 συνέβαλε από 25,7% (47,4 δισ. ευρώ) έως 30,9% (57,1 δισ. ευρώ) στη δημιουργία του ΑΕΠ (ΣΕΤΕ 2018).

B. Δημιουργία νέων θέσεων

Στη χώρα μας υπολογίζεται ότι απασχολούνται στον ευρύτερο τουριστικό τομέα περισσότερα από 500.000 άτομα. Άλλες μελέτες βέβαια ανεβάζουν τον αριθμό αυτό στο 1 εκατομμύριο. Ο τουριστικός τομέας, που είναι από τους κύριους τομείς προσφοράς υπηρεσιών, συνεισφέρει σημαντικά στη μείωση της ανεργίας, έστω και με τα προβλήματα εποχικότητας που παρουσιάζει (Μαυροδόντης, 2003).

Στην αιχμή της τουριστικής περιόδου, μόνο μέσω της εργασίας στα καταλύματα και στην εστίαση υπήρχαν 411.000 εργαζόμενοι, συνέβαλε στο 16,7% της απασχόλησης και συνολικά μεταξύ 36,7% και 44,2%, ενώ αποτέλεσε βασικό μοχλό μείωσης της ανεργίας, ιδιαίτερα των νέων και των γυναικών, αναφέρει η μελέτη του ΙΝΣΕΤΕ. Επίσης, ο τομέας του τουρισμού είχε σημαντική συμμετοχή στην επενδυτική δραστηριότητα, ύψους 5 δισ. ευρώ, εκ των οποίων 1,9 δισ. σε εγχώρια προστιθέμενη αξία (ΣΕΤΕ 2018).

C. Περιφερειακή ανάπτυξη

Είναι γνωστή η διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στο κέντρο και στην περιφέρεια σε σχέση με την οικονομία. Οι προσπάθειες για μείωση της αδικίας αυτής σε βάρος της επαρχίας, με όλα τα δεινά που αυτή συνεπάγεται, βοηθούνται σημαντικά από την τουριστική δραστηριότητα.

Η ανάπτυξη του τουρισμού και εκτός των αστικών κέντρων έβγαλε από το αδιέξοδο που βρίσκονταν πολλές κυβερνήσεις στο να βρουν λύση για την ανάπτυξή τους με κάποιο άλλο τρόπο, βρίσκοντας έτσι τι χρυσή τομή στην ισορροπία μεταξύ τους και την αποσυμφόρηση των αστικών κέντρων. Επίσης, αυξάνονται οι επενδύσεις, κατά συνέπεια

αύξηση εισοδημάτων και απασχόλησης, με αποτέλεσμα τη μείωση της εσωτερικής μετανάστευσης προς τα αστικά κέντρα και η βελτίωση του επιπέδου και της ποιότητας ζωής (Μαυροδόντης, 2003).

D. Δημιουργία και βελτίωση των έργων υποδομής

Έργα υποδομής στην οικονομία εννοούμε όλα αυτά τα κεφαλαιουχικά αγαθά του οικονομικού μοντέλου που βοηθούν στην παραγωγή και αφορούν σε όλη την οικονομία της χώρας. Σ' αυτά ανήκουν όλα τα μέσα μαζικής μεταφοράς (δρόμοι, σιδηρόδρομοι, λιμάνια, αερολιμένες κ.α.), τα έργα υδροδότησης, αποχέτευσης, τηλεπικοινωνίας, εξηλεκτισμού κ.α. Η δημιουργία νέων τέτοιων εγκαταστάσεων, ως επί το πλείστον από κρατικούς φορείς, αποτελούν τη βοήθεια που χρειάζεται για την καλύτερη και οικονομικότερη διεξαγωγή των οικονομικών δραστηριοτήτων άρα και του τουρισμού. Οι ευνοϊκές αυτές επιρροές στην οικονομία καλούνται «εξωτερικές οικονομίες» μια και δεν αφορούν άμεσα και δεν επηρεάζονται από την ξεχωριστά από την κάθε επιχείρηση (Μαυροδόντης, 2003).

E. Βελτίωση του ισοζυγίου των πληρωμών

Ο τουρισμός δίνει στο κράτος τη δυνατότητα της εξασφάλισης ενός σημαντικού ξένου συναλλάγματος που δημιουργεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την προσέλκυση των συναλλαγματικών εισροών για την συντήρηση της οικονομίας και την αύξηση εισοδημάτων των ντόπιων κατοίκων (Τζούφη, 2010).

Το πλεόνασμα του ισοζυγίου υπηρεσιών παρουσίασε μικρή άνοδο, λόγω της βελτίωσης του ισοζυγίου μεταφορών, η οποία οφείλεται στην άνοδο των καθαρών εισπράξεων από θαλάσσιες μεταφορές κατά 13,9% σε σχέση με το Δεκέμβριο του 2017. Η βελτίωση του ισοζυγίου μεταφορών αντισταθμίστηκε μερικώς από την επιδείνωση αφενός του ισοζυγίου λοιπών υπηρεσιών και αφετέρου του ταξιδιωτικού ισοζυγίου. Όσον αφορά το τελευταίο, οι αφίξεις μη κατοίκων ταξιδιωτών και οι σχετικές εισπράξεις παρουσίασαν αύξηση κατά 16,8% και 40% αντίστοιχα, αλλά οι σχετικές πληρωμές αυξήθηκαν περισσότερο (κατά 53,2%).

Όμως, αν λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια όλο και πιο πολλοί Έλληνες πηγαίνουν στο εξωτερικό για τουρισμό, δαπανώντας συνάλλαγμα, είναι λογικό οι καθαρές συναλλαγματικές εισπράξεις από τον τουρισμό να είναι λιγότερες.

2.3.2 Αρνητικές επιπτώσεις

Παρά τα παραπάνω οικονομικά πλεονεκτήματα που πηγάζουν από την τουριστική δραστηριότητα, εν τούτοις δεν λείπουν και τα μειονεκτήματα, όπως (Μαυροδόντης, 2003):

i. Οικονομική εξάρτηση (τουριστική μονοκαλλιέργεια)

Υπάρχει, λοιπόν, η γνωστή η ρήση «να μη βάζουμε όλα τα αυγά σ' ένα καλάθι». Όταν πραγματοποιείται εξεζητημένη, μονομερής προσήλωση σε ένα και μόνο είδος δραστηριότητας ελλοχεύει πάρα πολλούς κινδύνους, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για την οικονομία. Έχει ως αποτέλεσμα, δηλαδή σε ορισμένες περιοχές ή χώρες να υφίσταται ως μονοκαλλιέργεια ένα συγκεκριμένο είδος παραγωγής, αυτό συμβαίνει και στην περίπτωση του τουρισμού, κινδυνεύουν οι τουριστικοί προορισμοί που βασίζονται αποκλειστικά ή κυρίως στον τουρισμό.

Για το λόγο αυτό οι κίνδυνοι πρέπει να σκορπιστούν. Να μοιράζεται η πηγή εσόδων του κάθε τόπου σε διαφορετικά είδη και όχι μόνο σε ένα. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την παράλληλη ανάπτυξη, εκτός από τον τουρισμό, και όλων των άλλων κλάδων της οικονομίας, όπου αυτό είναι εφικτό, αλλά και με την προβολή του τουριστικού προϊόντος σε πολλές χώρες.

ii. Διαρροές

Τα οικονομικά οφέλη δε είναι αρκετά αν οι δαπάνες που πραγματοποιούν οι τουρίστες διαρρέουν σε άλλες περιοχές ή σε άλλες χώρες. Αν για παράδειγμα, πραγματοποιηθεί κάποια επένδυση για τη δημιουργία μιας ξενοδοχειακής μονάδας και από την κατασκευή του μέχρι τη λειτουργία του χρησιμοποιούνται πόροι από άλλες περιοχές τα οφέλη για τον τόπο είναι μηδαμινές. Γιατί, αρχικά θα παραμείνουν οι βλαπτικές επιδράσεις στο φυσικό περιβάλλον, αλλά και στους ντόπιους και τα κέρδη, όμως, όπου οι επενδυτές τα μεταφέρουν πίσω στη χώρα προέλευσής τους.

Επίσης, πρέπει να λάβουμε υπόψιν ότι και οι δαπάνες των ξένων τουριστών που έρχονται στην Ελλάδα δε υπάγονται σε καθαρές συναλλαγματικές εισπράξεις για δύο κυρίως λόγους, πρώτον, ένα σημαντικό μέρος των δαπανών αυτών πραγματοποιούνται για να πληρωθούν ξένες επιχειρήσεις (ξένες αεροπορικές εταιρείες, tour operators κλπ.). Δεύτερον, ένα άλλο μέρος των δαπανών που πραγματοποιούν οι ξένοι τουρίστες στη χώρα μας αφορά εισαγόμενα προϊόντα (ποτά και τρόφιμα).

Το να υπολογιστεί το ακριβές ποσό των πόρων που διαρρέουν από τη χώρα ως συνεπεία της τουριστικής κατανάλωσης ή επένδυσης είναι εξαιρετικά δύσκολο να υπολογιστεί. Είναι εύκολο να χαθούν οι διαρροές μέσα στους πολύπλοκους λογαριασμούς των εθνικών λογαριασμών που εποπτεύουν τις δια τομειακές σχέσεις των συστημάτων εισροών και εκροών, καθώς και τις εξωτερικές συναλλαγές και πληρωμές (ισοζύγιο πληρωμών). Σύμφωνα με ένα πρόχειρο υπολογισμό που έγινε το 1988, περίπου το 30% του εισαγόμενου συναλλάγματος διέφυγε στο εξωτερικό (Σχίζας, 1998).

iii. **Εποχικές διακυμάνσεις (Χρονική υπερσυγκέντρωση)**

Είναι γνωστή η κατάσταση που επικρατεί την καλοκαιρινή περίοδο στα νησιά τα οποία σφύζουν από ζωή ενώ τον υπόλοιπο χρόνο δίνουν μια εικόνα ερήμωσης. Το φαινόμενο αυτό, εκτός από κοινωνικές επιπτώσεις, έχει και αρνητικά οικονομικά αποτελέσματα, εφόσον μένουν πολλοί άνθρωποι άνεργοι. Η απασχόληση στον τουριστικό τομέα θεωρείται από πολλούς μια μη μόνιμη δραστηριότητα και δεν προσφέρει σιγουριά στους εργαζομένους.

Πέραν όμως από τα προβλήματα αυτό της απασχόλησης, στη χώρα μας μεγαλύτερο πρόβλημα δημιουργείται από την αδρανοποίηση ή υπολειτουργία των επιχειρήσεων για τους περισσότερους μήνες του χρόνου. Τους υπόλοιπους μήνες οι επιχειρήσεις δυσκολεύονται να τα βγάλουν εις πέρας κι έτσι είτε κλείνουν είτε υπολειτουργούν, απολύοντας και διατηρώντας το απολύτως απαραίτητο προσωπικό. Όμως, ακόμη και κλειστή να είναι μια ξενοδοχειακή μονάδα, συνεχίζει να έχει έξοδα για τη συντήρηση και τη φύλαξη των εγκαταστάσεων. Επιπλέον, μέσα στα έξοδα πρέπει να υπολογίζονται αποσβέσεις, τόκοι δανείων και άλλα είτε είναι η επιχείρηση σε λειτουργία είτε όχι. Οπότε, η κάθε εποχιακή τουριστική επιχείρηση πρέπει σε μικρό χρονικό διάστημα να "βγάλει" σίγουρα όλα τα έξοδα της χρονιάς και να της περισσεύει και κέρδος, ερχόμενη αντιμέτωπη με τον ανταγωνισμό και τους κυρίαρχους της αγοράς.

Η εποχικότητα του τουρισμού είναι από τα σημαντικότερα προβλήματα που έρχεται να αντιμετωπίσει η τουριστική οικονομία της χώρας μας. Ο τουρισμός αποτελεί κατεξοχήν δραστηριότητα που υποβάλλεται σε διακυμάνσεις με κάθε αλλαγή εποχής μέσα στο έτος. Με τη βοήθεια όλων των αρμόδιων φορέων μπορεί να επιτευχθεί μια καλύτερη διασπορά μέσα στην τουριστική περίοδο. Η αντιμετώπιση του προβλήματος μπορεί επιτευχθεί με τη δημιουργία ή ενίσχυση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ιδίως στην επαρχία, και την προβολή τους.

iv. Περιφερειακές ανισότητες (Χωρική υπερσυγκέντρωση)

Όπως, γνωρίζουμε ο τουρισμός υπάρχει μεγάλη αύξηση και κορύφωση τους καλοκαιρινούς μήνες του έτους, όμως δείχνει και προτίμηση για ορισμένες περιοχές. Έτσι συγκεκριμένοι τουριστικοί προορισμοί, όπως η Σαντορίνη, κυριολεκτικά "βουλιάζουν" το καλοκαίρι, ενώ άλλοι τόποι αγνοούνται. Πέρα από το προβλήματα που δημιουργούνται στη κοινωνία και στο περιβάλλον, δημιουργούνται, επίσης, προβλήματα και όσον αφορά ανισότητες στην κατανομή του εθνικού εισοδήματος κατά περιφέρειες.

Τρόπος αντιμετώπισης του παραπάνω προβλήματος μπορεί να υπάρξει με τη δημιουργία και προβολή νέων τουριστικών προορισμών και νέων, εναλλακτικών, μορφών τουρισμού.

v. Άνοδος των τιμών (πληθωρισμός)

Είναι, πλέον, γνωστό πως όταν η ζήτηση αυξάνεται σε σχέση με την προσφορά οι τιμές των αγαθών και των υπηρεσιών ανεβαίνουν, ειδικά στις περιοχές όπου η τουριστική ανάπτυξη είναι μαζική και οργανωμένη με αρνητικές, όμως, επιπτώσεις στο βιοτικό επίπεδο των κατοίκων, ιδίως εκείνων που δεν επωφελούνται άμεσα από τον τουρισμό. Υπάρχει, επίσης, υπερβολική άνοδος της αξίας της γης, εξαιτίας της αυξημένης οικοπεδοποίησης.

vi. Αναντιστοιχία ανάπτυξης ιδιωτικού - δημόσιου τομέα

Η τουριστική προσφορά στηρίζεται και στις εγκαταστάσεις τουριστικής ανωδομής και υποδομής της κάθε περιοχής. Όσον αφορά, τα έργα για τη δημιουργία της τουριστικής ανωδομής γίνονται κατά κανόνα από ιδιωτικούς φορείς, δηλαδή από ιδιωτικές τουριστικές

επενδύσεις. Ενώ, την τουριστική υποδομή όπως, δρόμοι, λιμάνια, αεροδρόμια κ.α. τα δημιουργεί, συνήθως, το κράτος.

Στη Ελλάδα οι εγκαταστάσεις που έχουν δημιουργηθεί απ' τις ιδιωτικές πρωτοβουλίες και κατά κύριο λόγο είναι υπερπολυτελή, για παράδειγμα ξενοδοχεία, χωρίς όμως να έχουν την ανάλογη υποστήριξη απ' τις κρατικές υποδομές, όπως λιμάνια, αεροδρόμια και δρόμοι. Δηλαδή είναι ανεπαρκή να ικανοποιήσουν πλήρως τις ανάγκες των τουριστών και να υποχρεούνται να ξοδέψουν περισσότερα χρήματα έτσι ώστε να καταφέρουν να φτάσουν στις ξενοδοχειακές μονάδες απ' ότι στις χώρες προέλευσής τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Κύριες επιπτώσεις του τουρισμού

	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ
Θ Ε Τ Ι Κ Ε Σ	<ul style="list-style-type: none"> * Δημιουργία εισοδημάτων * Δημιουργία απασχόλησης (μείωση της ανεργίας) * Περιφερειακή – τοπική ανάπτυξη * Πρόσθετες επενδύσεις σε έργα υποδομής * Βελτίωση ισοζυγίου πληρωμών (συναλλαγματικά έσοδα) 	<ul style="list-style-type: none"> * Πλησίασμα λαών με κατανόηση και επίγνωση της διαφορετικότητας. * Συγκράτηση της διαρροής πληθυσμού στα αστικά κέντρα * Πρόσθετες πολιτιστικές δραστηριότητες. 	<ul style="list-style-type: none"> * Αναβάθμιση και αναγέννησης υποβαθμισμένων περιοχών. * Προστασία τόπων, βιοτόπων και ειδών της πανίδας και της χλωρίδας λόγω πιέσεων επισκεπτών με οικολογική συνείδηση. * Προαγωγή της οικολογικής ευαισθησίας στους ντόπιους λόγω των ευαισθητοποιημένων επισκεπτών. * Ευγενής άμιλλα για βελτίωση τουριστικών τόπων (λ.χ. πρόγραμμα “Γαλάζιες Σημαίες”)
Α Ρ Ν Η Τ Ι Κ Ε Σ	<ul style="list-style-type: none"> * Πληθωρισμός – ακρίβεια * Εποχικότητα * Διαρροές εισοδημάτων σε άλλες περιοχές / χώρες. * Οικονομική εξάρτηση (μη ισόρροπη ανάπτυξη – μονοκαλλιέργεια) * Περιφερειακές ανισότητες. * Αναντιστοιχία ανάπτυξης ιδιωτικού / δημόσιου τομέα 	<ul style="list-style-type: none"> * Διαταραχή και αλλοίωση τοπικών παραδόσεων. * Απώλεια ταυτότητας. * Μετάδοση νοσημάτων (AIDS κ.λ.π.) * Μείωση οικογενειακής συνοχής (διαζύγια κ.λ.π.) * Δημιουργία αρνητικών συναισθημάτων έναντι της τουριστικής όχλησης (tourist resentment) 	<ul style="list-style-type: none"> * Μόλυνση του φυσικού περιβάλλοντος από τα μέσα μεταφοράς τουριστών. * Διάβρωση εδαφών – αισθητική παραμόρφωση τοπίου. Απώλεια της αυθεντικότητας. * Φθορές σε ιστορικά κτήρια – αρχαιότητες.

ΠΗΓΗ: Cooper, C., Fletcher, J., Gilbert, D. and Wanhill, J. (1993) *Tourism: Principles and Practice*, Pitman, London.

2.4 Κοινωνικές επιπτώσεις

Όπως, είδαμε δε χωρά καμιά αμφιβολία πως η τουριστική δραστηριότητα επέφερε αρκετά πλεονεκτήματα στην οικονομία, δεν μπορούμε , όμως, να πούμε το ίδιο και για τις επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον, οι οποίες, κατά κύριο λόγο είναι αρνητικές. Βέβαια, προσφέρει και θετικές, αυτό εξαρτάται όμως, για τις μεν και για τις δε κυρίως από το είδος του τουρισμού που αναπτύσσεται στην περιοχή, αλλά και από το πόσο καλά μπορεί να ανταπεξέλθουν οι κοινωνικές δομές. Εκτός, από την κοινότητα και τις δομές, θα πρέπει και οι αρμόδιοι κρατικοί φορείς να διατηρήσουν την ισορροπία θεσπίζοντας τα απαραίτητα μέτρα για τον περιορισμό των αρνητικών επιπτώσεων.

2.4.1 Θετικές επιπτώσεις

❖ Δημογραφική Αναγέννηση

Με την αύξηση των νέων θέσεων εργασίας και των εισοδημάτων είναι μια ιδιαίτερα σημαντική επίπτωση καθώς διατηρείται με αυτόν τον τρόπο η συνοχή της κοινωνίας, δίνοντας τη δυνατότητα στους ντόπιους κατοίκους να συνεχίσουν τις δραστηριότητές τους και κυρίως, αποτρέποντας έτσι τους κατοίκους να μεταναστεύσουν στα αστικά κέντρα για αναζήτηση εργασίας, συγκρατώντας και ενισχύοντας με τον τρόπο αυτόν την οικονομία της τοπικής κοινωνίας (Andriotis, 2000).

❖ Προώθηση Αμοιβαίας Κατανόησης των Λαών

Χάρη στον τουρισμό διαφορετικοί λαοί με διαφορετικές κουλτούρες, ήθη και έθιμα, έρχονται σε επαφή μεταξύ τους, ανταλλάσσοντας με αυτόν τον τρόπο εμπειρίες, γνώσεις, απόψεις και γενικά καταλαβαίνουν ότι όλοι είναι μέλη μιας μεγαλύτερης κοινότητας. Βλέπουμε, λοιπόν, πως ο τουρισμός είναι ιδιαίτερα σημαντικός διότι συμβάλει στην διατήρηση της ειρήνης μεταξύ των λαών (Andriotis, 2000).

❖ Πολιτιστική Αναγέννηση

Ο τουρισμός βοηθάει στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Πολλά από τα αρχαιολογικά μνημεία, τα μοναστήρια, τις εκκλησίες, τους παραδοσιακούς οικισμούς κ.λπ., με τεράστια αξία, σώθηκαν χάρη στην σπουδαιότητα του τουριστικού φαινομένου. Επιπροσθέτως, ο τουρισμός οδηγεί στην ενίσχυση γενικά των παραδοσιακών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων και πιο ειδικά των τοπικών παραδόσεων και τεχνών αλλά και τις χειροτεχνίες (Στατήρη, 2011).

Τις τελευταίες δύο δεκαετίες υπάρχουν πολλά παραδείγματα παραδοσιακών πολιτιστικών εκδηλώσεων που αναβίωσαν οι ντόπιοι κάτοικοι κάθε κοινωνίας αλλά και βιοτεχνικών και παραγωγικών δραστηριοτήτων έχοντας ως τελικούς αποδέκτες τους τουρίστες. Το θετικό αυτό αποτέλεσμα πραγματοποιήθηκε από την έρευνα νέων εναλλακτικών αλλά και βιώσιμων πρακτικών στις τουριστικές περιοχές και από την προσπάθεια, όμως, καθ' αυτή αναβάθμισης του τουριστικού προϊόντος (ΣΕΤΕ, 2010).

2.4.2 Αρνητικές επιπτώσεις

Οι αρνητικές κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις λόγω του τουρισμού είναι προφανείς σε κάθε περίπτωση. Αυτές είναι η αυξημένη εγκληματικότητα, πορνεία, διάδοση σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων (π.χ. AIDS), ναρκωτικά, χαλάρωση των ηθών και της οικογενειακής συνοχής είναι μερικές από τις συνέπειες που προκύπτουν από τη σχέση φιλοξενούντα και φιλοξενούμενου. Τα αρνητικά αποτελέσματα αυτά οφείλονται κυρίως στο μαζικό τουρισμό. Η συνηθέστερη, λοιπόν, πορεία που ακολουθείται από έναν τόπο κατά την τουριστική ανάπτυξη ακολουθεί περίπου την παρακάτω διαδρομή.

➤ Συγκρούσεις στις σχέσεις ντόπιων - τουριστών

Οι επιπτώσεις του τουρισμού στο κοινωνικό πλαίσιο εντοπίζονται σε δύο διαφορετικά αλλά σχετιζόμενα επίπεδα. Στις σχέσεις μεταξύ των μελών των τοπικών ενοτήτων, όπως διαμορφώνονται στους κόλπους, καθώς, και στις σχέσεις των ντόπιων κατοίκων με τους τουρίστες που τους επισκέπτονται. Σχετικά με τις πρώτες, παρατηρήθηκε από τους Gee, Makens και Choy (1997) πως οι άνθρωποι, οι οποίοι

επωφελούνται, μέσα από τις επιχειρήσεις τους, από το τουριστικό φαινόμενο είναι και εκείνοι που λαμβάνουν σε μεγάλο ποσοστό την αντιπάθεια και ίσως την απόρριψη από ένα μέρος των συντοπιτών τους. Αυτό συμβαίνει, διότι, λόγω της ευπορίας που έχουν αποκτήσει, μπορούν έτσι να μιμηθούν τα καταναλωτικά πρότυπα των επισκεπτών τους, κάτι που είναι αδύνατο για το μεγαλύτερο μέρος της τοπικής κοινότητας.

Ομολογούμενα, με τη βαθμιαία ανάπτυξη αυτή του τουριστικού κλάδου έχει επακολουθήσει μεγάλη αλλαγή της τοπικής χωρικής κοινότητας όπου από μια ήσυχη αγροτική, κατά κύριο λόγο σε ένα αστικό ή ημιαστικό περιβάλλον. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, λοιπόν, αυτής της αστικοποίησης και την παράλληλη μετανάστευση και εγκατάσταση νέων κατοίκων στην κοινότητα που έχουν έρθει ως εργατικό δυναμικό για τις τουριστικές δραστηριότητες, διαταράσσοντας, έτσι όμως, τις σχέσεις καλής γειτονίας και κοινωνικής συνοχής που υπήρχαν μέχρι εκείνη τη στιγμή. Οι ντόπιοι παρατηρούν να καταρρέει όλο και περισσότερο το παραδοσιακό σύστημα κυριαρχίας μέσα στο χωριό και την οικογένεια, αφού πολλές γυναίκες, και χωρίς ειδικές γνώσεις, αλλά και νεότεροι άνθρωποι είναι σε θέση να εργαστούν στον τουρισμό με αποτέλεσμα να εξασθενεί ο κυρίαρχος ρόλος του άνδρα μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον (Κοστανίδης, 2009).

Απ' τις κοινωνικές συνέπειες του τουρισμού, δεν μπορούν φυσικά να μην αναφερθούν και αυτές των επισκεπτών. Στο σημείο αυτό θα αναφερθούμε στη μελέτη του Doxey (1976) που κατά τον οποίο και τη μελέτη του αναφέρεται στα στάδια εξέλιξης των συναισθημάτων των ντόπιων κατοίκων προς τους τουρίστες, με το πέρασμα του χρόνου. Συγκεκριμένα ανέφερε πως υπάρχουν τέσσερις κύρια στάδια:

- a. **Ευφορία:** Οι τουρίστες είναι βέβαια ευπρόσδεκτοι με ελάχιστο όμως έλεγχο ή προγραμματισμό από πλευράς της τοπικής κοινωνίας.
- b. **Απάθεια:** Η άφιξη των τουριστών θεωρείται δεδομένη, έτσι η σχέση τους με τους ντόπιους κατοίκους γίνεται πιο τυπική ή και εμπορευματοποιημένη. Ο μόνος σχεδιασμός που πραγματοποιείται είναι αυτό του μάρκετινγκ και του τουριστικού προϊόντος.
- c. **Ενόχληση:** Λόγω, του φαινομένου του κορεσμού από τον τουρισμό, οι ντόπιοι κάτοικοι φέρουν αμφιβολίες όσον αφορά τη θέση του τουρισμού. Παράλληλα, υπεύθυνοι φορείς αντί να περιορίσουν την ανάπτυξη, δηλαδή τη φέρουσα ικανότητα, συγκεντρώνουν την προσοχή τους στην βελτίωση των υποδομών.

- d. Ανταγωνισμός:** Είναι πλέον εμφανής η αρνητική στάση των ντόπιων απέναντι στους τουρίστες. Η τουριστική δραστηριότητα έχει αποφέρει μεγάλο πλήγμα στη φύση, όμως όλο και εντείνονται οι διαφημιστικές προσπάθειες, ώστε να επέλθει ισορροπία στην αρνητική φήμη που επικρατεί στην περιοχή.

Οι ντόπιοι κάτοικοι κρατούν μια πλήρως αρνητική στάση απέναντι στους τουρίστες και αυτό γιατί έχουν πλέον αντιληφθεί ότι παραβιάζεται ο τόπος τους από πλευρά της ψυχολογικής αλλά και της κοινωνικής φέρουσας ικανότητας του τόπου μέσα απ' τον οποίο ζουν και αναπτύσσονται. Αυτή η αντιπάθεια προέρχεται κατά κύριο λόγο στον καταμερισμό της τοπικής κουλτούρας, όπως αυτός διαφαίνεται μέσα από διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται εξαιτίας του τουρισμού στις παραδόσεις, στην τοπική μουσική και στις πολιτιστικές δραστηριότητες, αλλά και την αλλοίωση της εγχώριας γλώσσας για χάρη πιο διεθνών διαλέκτων ή ακόμη και τη τροποποίηση της ντόπιας κουζίνας, ένδυσης και αρχιτεκτονικού ρυθμού προς ικανοποίηση του τουριστικού κοινού (Doxey, 1976).

➤ **Φαινόμενο Μίμησης**

Σύμφωνα με την προσέγγιση του Smith (1989), πρόκειται για ένα αξιολογημένο κοινωνικό φαινόμενο, αυτό της μίμησης, που παρατηρείται ριζική αλλαγή των προτύπων κατανάλωσης απ' τις κοινωνίες υποδοχής. Η πιο χαρακτηριστική πλέον αλλαγή είναι αυτή από τους νέους, οι οποίοι θεωρούν τους τουρίστες είναι εκείνοι που εκφράζουν το κάθε τι μοντέρνο και σύγχρονο και κατά συνέπεια απορρίπτουν με τον καιρό όλα όσα χαρακτηρίζουν την κοινωνική δομή της περιοχής τους βρίσκοντάς τα ξεπερασμένα (Τσάρτας, 1998).

Μίμηση δεν υπάρχει μόνο στις καταναλωτικές συνήθειες των επισκεπτών, αλλά και σε κάποια πολιτιστικά πρότυπα και συμπεριφορές όπου οι τουρίστες δεν είναι σε θέση να τις εκδηλώσουν στις ιδιαίτερες πατρίδες τους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να καταγράφονται και ορισμένα καταστροφικά κοινωνικά φαινόμενα στους τόπους υποδοχής (π.χ. αλκοολισμός, τζόγος, εγκληματικότητα και διάβρωση των ηθών) που έρχονται να αλλοιώσουν περισσότερο απ' ότι ήδη είναι βεβαρημένη η κοινωνική και πολιτιστική φυσιογνωμία του τόπου (Κοστανίδης, 2009).

➤ **Αλλαγές στα ήθη και στα έθιμα**

Πολλές αλλαγές που διακρίνονται στα ήθη και στα έθιμα αποδεικνύουν τη συχνά δύσκολη πορεία προς τον εκσυγχρονισμό των τουριστικών περιοχών. Αρχικά, διαπιστώνονται σταδιακές αλλά σημαντικές αλλαγές στον τρόπο που αντιμετωπίζονται οι θεσμοί όπως η θρησκεία και η οικογένεια, για παράδειγμα η συμμετοχή σε εκκλησιασμό, απόψεις σχετικά με τον πολιτικό γάμο ή τους μικτούς γάμους, θέση της γυναίκας στην κοινωνία, τις σχέσεις με τα παιδιά κ.ά., οι οποίες προβάλλουν μια εκσυγχρονιστική διάσταση σε τουριστικές περιοχές της οι οποίες υιοθετούν τα χαρακτηριστικά αστικών θέσεων και αντιλήψεων. Ταυτόχρονα, οι κάτοικοι των τουριστικών περιοχών εκφράζουν έντονο προβληματισμό για τις αλλαγές που παρατηρούνται και στα ήθη, την αύξηση των διαζυγίων, τον αλκοολισμό, τα ναρκωτικά και την ανεξαρτητοποίηση των νέων. Ένα άλλο θέμα είναι οι αλλαγές σε ότι αφορά την τοπική παράδοση. Παρατηρείται, λοιπόν, ότι ολοένα και περισσότεροι κάτοικοι τείνουν να υιοθετήσουν τα αστικά αυτά πρότυπα ως προς τον τρόπο διασκέδασης και χρήσης του ελεύθερου χρόνου, ενώ απ' την άλλη παραδοσιακές εκδηλώσεις, όπως τα πανηγύρια και θρησκευτικές γιορτές επηρεάζονται από την συνεχή εργασία στην τουριστική περίοδο αλλά και από την διάθεση εγκατάλειψής τους, ιδιαίτερα από τους νέους ως μέρος μιας ξεπερασμένης κοινωνικής και πολιτισμικής πρακτικής (ΣΕΤΕ, 2010).

Τέλος, μεγάλης σημασίας είναι και οι γλωσσολογικές επιδράσεις που προξενεί ο σύγχρονος μαζικός τουρισμός, τροποποιώντας τα δεδομένα της τοπικής κοινωνίας (Παπαπαύλου, 2003).

➤ **Φθορές αρχαιολογικών, θρησκευτικών χώρων και μνημείων**

Το φαινόμενο αυτό άρχισε να απασχολεί ιδιαίτερα τον ανεπτυγμένο κόσμο την τελευταία εικοσαετία, διότι διαπιστώθηκε, ότι η μαζική αλλά και διαρκής ροή επισκεπτών σε αυτά τα μνημεία και χώρους προκαλεί ουσιώδεις καταστροφές. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην ανάγκη εκτενών ελέγχων, και τη συνετή διαχείριση των χώρων αυτών, έτσι ώστε να διατηρηθεί στο έπακρον η ακεραιότητά τους (Παπαπαύλου, 2003).

➤ Εμπορευματοποίηση της Κουλτούρας

Η περιέργεια του τουρίστα να ανακάλυψη όσο μπορεί περισσότερο για το περιβάλλον το οποίο επισκέπτεται έχουν οδηγήσει στην εμπορευματοποίηση της κουλτούρας του τόπου. Είναι φυσικό επακόλουθο οπότε να επισημανθεί ότι ο τουρισμός αναδιάρθρωσε την λαϊκή τέχνη, δεδομένου ότι ένας μεγάλος μέρος αυτού πραγματοποιείται ειδικά για τους τουρίστες. Το φαινόμενο αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αναπροσαρμογή και την υιοθέτηση βιομηχανικών και όχι βιοτεχνικών μεθόδων οργάνωσης και παραγωγής. Η εμπορευματοποίηση αυτή επεκτείνεται επίσης στην παραδοσιακή μουσική αλλά και τους χορούς, αφού κατά κύριο λόγο έχουν να επιδιώκουν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες της αγοράς και των τουριστών (Γκανιά, 2007).

Συμπεραίνουμε πως στην δύσκολη πορεία αυτή προς τον εκσυγχρονισμό των τουριστικών περιοχών υπήρξαν πολλές θετικές αλλά και αρνητικές επιπτώσεις και φυσικό επόμενο και αλλαγές στο κοινωνικό και πολιτιστικό πεδίο. Η οποιαδήποτε επίπτωση σχετίζεται άμεσα τόσο με το στάδιο όσο και με τον τρόπο ανάπτυξης, εκεί όπου έχουν εφαρμοστεί πρότυπα βιώσιμης ανάπτυξης υπάρχει περισσότερη ισορροπία (ΣΕΤΕ, 2010).

2.5 Περιβαλλοντολογικές επιπτώσεις

Όπως είδαμε στην οικονομία και κοινωνία, έτσι και στο περιβάλλον κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα έχει επιδράσεις, είτε θετικές είτε αρνητικές, φυσικό και ανθρωπογενές. Κατά κύριο λόγο οι οικονομικές δραστηριότητες, αυτές που επιφέρουν παραγωγή και κατανάλωση με χρήση σπάνιων υλικών και άυλων, και σε μεγάλο βαθμό μη ανανεώσιμων πόρων έχουν αντίκτυπο συνήθως αρνητικό. Το ίδιο παρατηρείται να συμβαίνει και με τις δραστηριότητες που ανήκουν στα πλαίσια του τουρισμού. Δηλαδή, ο τουρίστας καταναλώνει αγαθά και υπηρεσίες που παράγονται από τουριστικές και μη επιχειρήσεις, οι οποίες χρησιμοποιούν

συντελεστές παραγωγής (έδαφος, εργασία και κεφάλαιο) που βρίσκονται σε σπανιότητα κατά τη διαδικασία της παραγωγής και κατανάλωσής τους. Οπότε, ο τουρίστας καταναλώνει υπηρεσίες μεταφοράς, διανυκτέρευσης, εστίασης και κάθε λογής διασκέδασης (Μαυροδόνη, 2003).

Τα ίδια ισχύουν και για τις υπόλοιπες τουριστικές δραστηριότητες τα φαινόμενα υποβάθμισης του περιβάλλοντος έγιναν ιδιαίτερα αντιληπτά από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και πιο συγκεκριμένα τις τελευταίες δεκαετίες. Αν όμως σκεφτούμε ότι πριν 100 χρόνια μόνο μερικοί εκλεκτοί απολάμβαναν τη δυνατότητα αυτή των τουριστικών ταξιδιών ενώ στις ημέρες μας μόνο οι αφίξεις διεθνών τουριστών πλησιάζουν τα 34 εκατομμύρια μόνο το 2019 των εξωτερικών αφίξεων και επιπλέον τον εγχώριο τουρισμό, σύμφωνα με υπολογισμούς του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, τότε δε χρειάζεται και πολύ φαντασία, συνυπολογίζοντας όλα αυτά τα χρόνια, για να καταλάβουμε τις δυσμενείς συνέπειες που έχουν προκληθεί στο περιβάλλον (Μαυροδόνη, 2003).

2.5.1 Θετικές επιπτώσεις

Οι ολέθριες επιπτώσεις του τουρισμού είναι σαφώς πολύ σημαντικές και άξιες για επισήμανση με αποτέλεσμα την αντιμετώπιση και κυρίως την αποδέσμευση τους. Όμως, επιβάλλεται να αναγνωριστούν και οι θετικές επιπτώσεις που ενδέχεται να προκύψουν μέσω της τουριστικής δραστηριότητας. Επιπροσθέτως, περαιτέρω παρουσιάζονται οι θετικές επίπτωσης του τουρισμού:

♦ Διατήρηση σημαντικών φυσικών περιοχών

Ο τουρισμός ενδέχεται να ευνοήσει στην απόδοση εσόδων έτσι ώστε να διατηρηθούν σημαντικές φυσικές περιοχές αλλά και την ανάπτυξη πάρκων και προστατευόμενων περιοχών. Με κριτήριο τη σύσταση των εθνικών και περιφερειακών πάρκων, πως οι φυσικοί πόροι αποτελούν πόλους έλξης για τους τουρίστες. Τέλος, είναι εύλογο να αναφέρουμε πως αν αυτές οι φυσικές περιοχές αν δεν υπήρχε ο τουρισμός πιθανότατα θα χρησιμοποιούνταν για άλλες χρήσεις και να είχαν παραδοθεί στην

οικολογική καταστροφή, με επακόλουθο πλήγμα στην περιβαλλοντική μας κληρονομιά (ΣΕΤΕ, 2010).

♦ **Βελτίωση της περιβαλλοντικής ποιότητας**

Απόρροια της τουριστικής ανάπτυξης είναι τα ερεθίσματα που μπορεί παρέχει για την προστασία ή βελτίωση του περιβάλλοντος. Για την επίτευξη της προστασίας του περιβάλλοντος απαιτείτε ο έλεγχος της ρύπανσης του νερού, του αέρα, της ηχορύπανσης, του εκσυγχρονισμού διαχείρισης των απορριμμάτων. Ταυτόχρονα, η τουριστική ανάπτυξη ενδέχεται να συμβάλει στη αναβάθμιση της περιβαλλοντικής αισθητικής. Η αναβάθμιση αυτή επιτυγχάνεται με τους χωροταξικούς μεθόδους, με το κατάλληλο σχεδιασμό κτιρίων, με τη βελτιωμένη συντήρηση των ήδη υπαρχόντων και με την υιοθέτηση οικολογικών σημάτων ή μοντέλων περιβαλλοντικής διαχείρισης στα τουριστικά καταλύματα (Τζούφη, 2010).

♦ **Βελτίωση των υποδομών**

Υφίσταται η δυνατότητα βελτίωσης των τοπικών υποδομών αεροδρομίων, των δρόμων, της ύδρευσης, της αποχέτευσης, της διάθεσης απορριμμάτων, της επεξεργασίας υγρών αποβλήτων και επικοινωνιών, μέσω της ανάπτυξης του τουρισμού με σκοπό την μείωση της ρύπανσης αλλά και την εξέλιξη της περιβαλλοντικής ποιότητας του προορισμού. Η αναβάθμιση του τμήματος της διαχείρισης των υδάτινων πόρων βασίζεται στην ανάπτυξη του τουρισμού, λόγω των προϋποθέσεων του για πρόσθετες ποσότητες νερού (ΣΕΤΕ, 2010).

♦ **Αυξανόμενη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση**

Σήμερα οι τουρίστες έχουν δείξει μεγάλο ενδιαφέρον όσο αφορά τη φύση και έχουν αντιληφθεί τη βαρύτητα ως προς την έννοια της διατήρησής της είναι υπέρ της οικονομικής επιτυχίας του τουρισμού, με αποτέλεσμα την ενδυνάμωση της τοπικής ευαισθητοποίησης ως προς το θέμα των περιοχών, όπου οι ντόπιοι κάτοικοι αρχικά είχαν περιορισμένο ενδιαφέρον. Η προσπάθεια του τουρισμού για συντήρηση ή και αναβάθμιση του περιβάλλοντος οφείλεται στο γεγονός ότι το φυσικό, το δομημένο και το πολιτιστικό

περιβάλλον είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη σχηματισμό του τουριστικού προϊόντος, του οποίου η ποιότητα βασίζεται άμεσα από εκείνη του περιβάλλοντος (ΣΕΤΕ, 2010).

Καθώς, έχει ήδη τεκμηριωθεί ότι η ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος αποτελεί τον στοιχειώδη παράγοντα για την προσέλκυση τουριστών. Άρα, για να επιβιώσει, λοιπόν, ο τουρισμός είναι αναγκαίο να επιτευχθεί αρμονία μεταξύ του ανθρώπου και της φύσης, έτσι ώστε να επιτευχθεί ελαχιστοποίηση του κόστους του τουρισμού στο περιβάλλον (Mairesse, 2008).

2.5.2 Αρνητικές επιπτώσεις

Οι περιβαλλοντολογικές πιέσεις που προέρχονται από τον τουρισμό είναι δύο ειδών:

- a. Οι **μόνιμες**, οι οποίες προέρχονται από τη δημιουργία τουριστικών υποδομών και αναδομών, αλλά και κεντρικών υποδομών που χρησιμοποιεί ο τουρισμός. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την “αστικοποίηση” του περιβάλλοντος, δημιουργώντας έτσι δυσμενείς επιπτώσεις τόσο στη φύση, όσο και στην ποιότητα του αστικού περιβάλλοντος.
- b. Οι **εποχικές**, οι οποίες προέρχονται από τη λειτουργία τουριστικών επιχειρήσεων του κάθε είδους όσον αφορά την κατανάλωση νερού και ενέργειας, την παραγωγή υγρών, στερεών και αέριων αποβλήτων, αλλά και θορύβου. Τα μέρη που συγκεντρώνουν τις ισχυρότερες πιέσεις από τον τουρισμό είναι οι παράκτιες περιοχές και ειδικά οι νησιωτικές στις οποίες καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο ποσοστό της τουριστικής δραστηριότητας (WWF,2013).

Πέρα, από το αν οι πιέσεις που προκαλούνται στο περιβάλλον είναι μόνιμες ή εποχικές παρακάτω αναλύονται και τα πεδία στα οποία η τουριστική ανάπτυξη επιδρά αρνητικά στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων που κατοικούν στις περιοχές αυτές αλλά και στο ίδιο το περιβάλλον.

♦ Υποβάθμιση Οικοσυστημάτων

Η ίδια η τουριστική ανάπτυξη δεν οφείλεται εξ ολοκλήρου στη διαταραχή της λειτουργίας των οικοσυστημάτων, αλλά μπορεί σε μεγάλο βαθμό να επιβαρύνει τη λειτουργία τους σε κάποιες περιπτώσεις. Αυτό συμβαίνει επειδή οι υποδομές και οι οικισμοί συνεχίζουν και επεκτείνονται όλο με σκοπό να καλύψουν τις αυξημένες ανάγκες που προβάλλονται, εις βάρος των φυσικών εκτάσεων. Κατά συνέπεια δημιουργείται το φαινόμενο της αστικοποίησης του φυσικού περιβάλλοντος με σημαντικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης και της δραστηριότητας (WWF, 2010).

Κάποια παραδείγματα της υποβάθμισης των οικοσυστημάτων αποτελούν τα εξής:

- Κοραλλιογενείς ύφαλοι
- Υγρότοποι
- Ορεινές περιοχές

♦ Οικολογική διαταραχή

Από την ανεξέλεγκτη αυτή τουριστική ανάπτυξη αλλά και χρήση της γης προκύπτουν διάφορες μορφές οικολογικών προβλημάτων. Η αστικοποίηση, η οποία προκαλείται στον τουρισμό από τον διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους γίνεται χρήση της, μπορεί να επηρεάσουν τη βιοποικιλότητα της περιοχής, τα υπόγεια νερά, την ποιότητα του εδάφους, ανάλογα με το τρόπο δόμησης της περιοχής. Επίσης, η εξεζητημένη χρήση των εύθραυστων φυσικών περιοχών να οδηγήσει σε πιθανή οικολογική καταστροφή, όπως στη διακοπή της αύξησης της βλάστησης σε πάρκα και προστατευόμενες περιοχές. Καθώς μεγάλη μερίδα τουριστών περπατώντας στη βλάστηση με την επιθυμία της εξερεύνησης και του θαυμασμού καταπατά τα χώματα ως συνέπεια το συμπιέζει γύρω από τα φυτά και τα διαταράσσει. Επιπλέον, διαταραχή μπορεί να παρατηρηθεί ακόμη και στα πρότυπα συμπεριφοράς των ζώων από την ανεξέλεγκτη φωτογράφιση, τσίσμα και θόρυβο από τους τουρίστες, ενώ υπάρχει μεγάλος κίνδυνος να διακοπούν ή και να μειωθούν οι βιοκοινότητές τους, εξαιτίας της αλόγιστης παραβίασης από την τουριστική ανάπτυξη. Ακόμη, η ανάπτυξη των υποδομών, όπως αυτών των δρόμων μπορεί να εμποδίσει τις ετήσιες καθιερωμένες μεταναστεύσεις των ζώων. Η φυσική υποδομή των σπηλαίων μπορεί να αλλοιωθεί από τις υπερβολικές επισκέψεις των τουριστών και τραβώντας σημαντικό αριθμό φωτογραφιών αυξάνοντας έτσι τη θερμοκρασία από το κανονικό. Τα ευαίσθητα

οικοσυστήματα των ερήμων μπορεί να διαταραχθούν από τη χρήση οχημάτων εκτός δρόμου. Και τα οχήματα για το χιόνι μπορεί να αναστατώσουν τα πρότυπα συμπεριφοράς των ζώων κατά την περίοδο του χειμώνα (ΣΕΤΕ, 2010).

♦ **Απώλεια Βιότοπων και Βιοποικιλότητας**

Πολλά είναι τα παραδείγματα εκείνα που αναδεικνύουν το πρόβλημα της πλήρης ή μερικής απώλειας βιοτόπων και βιοποικιλότητας στις περιοχές αυτές με έντονη τουριστική δραστηριότητα. Κάποια, παραδείγματα είναι τα εξής:

- Απώλεια σε πανίδα, όπως είναι γνωστή η περίπτωση της θαλάσσιας χελώνας «caretta – caretta» που χρησιμοποιεί την άμμο για την εκκόλαψη των αυγών, η οποία συμπίπτει με την περίοδο αυξημένης τουριστικής κίνησης. Όμως, και η αύξηση της ζήτησης για το κυνήγι και για τη λαθροθηρία, επίσης, έχουν οδηγήσει στην βαθμιαία εξαφάνισή τους.
- Απειλή στη χλωρίδα υπάρχει όταν διάφορες τουριστικές μονάδες ή σχετικές εγκαταστάσεις επηρεάζουν αρνητικά τα φυσικά οικοσυστήματα και τη σύνθεσή τους διαφοροποιώντας τα. Αλλά, και από την ίδια τη συμπεριφορά των τουριστών.

♦ **Κατασπατάληση Υδάτινων Πόρων**

Έτσι ώστε να ικανοποιηθούν οι ανάγκες των επισκεπτών απ' την τουριστική δραστηριότητα αναμφίβολα θα πρέπει να γίνει εξεζητημένη χρήση του νερού από τον προορισμό αυτό, συχνά ξεπερνώντας κατά πολύ κατά μεγάλο βαθμό τα όρια της συνηθισμένης κατανάλωσης. Έχει οριστεί με νόμο από την ελληνική νομοθεσία πως η ημερήσια κατανάλωση νερού στα τουριστικά καταλύματα πρέπει να κυμαίνεται από 150 λίτρα ανά διανυκτέρευση σε αυτά των κατώτερων κατηγοριών και φτάνει μέχρι και 450 λίτρα στα πολυτελείας (ΣΕΤΕ, 2010).

Φυσικά, η ζήτηση και η ανάγκη για νερό στην τουριστική ανάπτυξη είναι περισσότερο αυξημένη και περιλαμβάνει τόσο τις ποσότητες για καθαριότητα και για πόση, όσο, και για συντήρηση κήπων και εγκαταστάσεων, όπως είναι τα γήπεδα γκολφ, οι πισίνες, κ.α.

♦ Ρύπανση

Λόγο, λοιπόν, του τουρισμού προκύπτει, επίσης ρύπανση των υδάτων του φυσικού περιβάλλοντος, η οποία, όμως, εκτός από το τοπικό περιβάλλον μπορεί να συμβεί και σε πιο απομακρυσμένα από αυτό χωρικά επίπεδα. Ακόμα, δηλαδή και σε περιοχές που δεν συνδέονται άμεσα με την τουριστική δραστηριότητα, αφού υπάρχει συνεχής ροή και μετακίνηση των φυσικών πόρων όπως το νερό, τον αέρα, το θόρυβο και την αισθητική ρύπανση και κατά συνέπεια δημιουργούν ρύπανση και σε απομακρυσμένες από τον τουρισμό περιοχές.

Η ουσιώδης αντιπαράθεση των θετικών και αρνητικών επιπτώσεων του τουρισμού στο φυσικό και στο ανθρώπινο περιβάλλον περιλαμβάνεται στην ακόλουθη "λίστα του Green". Ωστόσο, οι αναγνώστες και αναγνώστριες έχουν την δυνατότητα να ερευνήσουν τις πραγματοποιηθείσες ή που πιθανόν να πραγματοποιηθούν στο μέλλον οι ευμενείς και δυσμενείς συνέπειες από τις προσπάθειες της τουριστικής ανάπτυξης μιας τουριστικής περιοχής που οι ίδιοι θα γνωρίζουν καλά (Μαυροδόντης, 2003).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2:

Η λίστα του Green για τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις εξαιτίας του τουρισμού.

Το φυσικό περιβάλλον	Το τεχνητό (ανθρωπογενές) περιβάλλον
<p>A. Αλλαγές στη σύνθεση των φυτικών και ζωτικών ειδών</p> <ol style="list-style-type: none">(1) Διαταραχή στις συνήθειες διατροφής.(2) Θάνατος των ζώων μέσω του κυνηγιού.(3) Θάνατος των ζώων για την προμήθεια αγαθών στην αγορά αναμνηστικών.(4) Εσωτερική ή εξωτερική μετανάστευση των ζώων.(5) Καταστροφή της παραγωγής με τη συλλογή ξύλου και φυτών.(6) Αλλαγή στην έκταση ή στη φύση των καλλιεργειών με την δημιουργία τουριστικών εγκαταστάσεων (λ.χ. γηπέδων γκολφ).(7) Δημιουργία ασύλου αγρίων ζώων. <p>B. Ρύπανση</p> <ol style="list-style-type: none">(1) Ρύπανση του νερού με την εκκένωση των υπονόμων και τις κηλίδες λαδιού και πετρελαίου.(2) Ρύπανση του αέρα από τις εξατμίσεις των μέσων μεταφοράς.(3) Ηχορύπανση από τη μεταφορά των τουριστών και τις τουριστικές δραστηριότητες. <p>Γ. Διάβρωση</p> <ol style="list-style-type: none">(1) Συμπίεση του εδάφους κάνοντας μεγάλο μέρος του εδάφους να υποχωρήσει και να διαβρωθεί.(2) Αλλαγή με τον κίνδυνο δημιουργίας πρηνών.	<p>A. Αστικό περιβάλλον</p> <ol style="list-style-type: none">(1) Έδαφος που αφαιρέθηκε απ' την αρχική παραγωγή.(2) Αλλαγή των υδρολογικών συστημάτων. <p>B. Οπτικές επιπτώσεις</p> <ol style="list-style-type: none">(1) Αύξηση της δομημένης περιοχής.(2) Νέο αρχιτεκτονικό στυλ(3) Άνθρωποι και υπάρχοντα. <p>Γ. Υποδομή</p> <ol style="list-style-type: none">(1) Υπερφόρτωση της υποδομής (δρόμοι, σιδηρόδρομοι, πάρκινγκ αυτοκινήτων, ηλεκτροφόρα δίκτυα, συστήματα επικοινωνίας, διάθεση απορριμμάτων, αποθέματα νερού.(2) Διαχείριση του περιβάλλοντος για την υιοθέτηση περιοχών που θα χρησιμοποιηθούν από τουρίστες (π.χ. θαλάσσιοι τοίχοι, ανάκτηση εδάφους). <p>Δ. Αστική μορφή</p> <ol style="list-style-type: none">(1) Αλλαγές στα χρησιμοποιούμενα κατοικήσιμα λιανικά πωλούμενα ή βιομηχανικά εδάφη (μετακίνηση από σπίτια σε ξενοδοχεία/ οικοτροφεία).(2) Αλλαγές στον αστικό σκελετό (π.χ. δρόμοι, πεζοδρόμια).(3) Εμφάνιση αντιθέσεων ανάμεσα στην ανάπτυξη των αστικών

<p>(3) Αλλαγή στις πλαγιές των βουνών με τον κίνδυνο δημιουργίας χιονοστιβάδας.</p> <p>(4) Καταστροφή σε γεωλογικά χαρακτηριστικά (π.χ. σχισμές, σπηλιές).</p> <p>(5) Καταστροφή στις όχθες των ποταμών.</p> <p>Δ. Φυσικοί πόροι</p> <p>(1) Εξάντληση των πόσιμων αποθεμάτων από το έδαφος και την επιφάνεια.</p> <p>(2) Εξάντληση αποθεμάτων υδρογονανθράκων για την παραγωγή ενέργειας για την τουριστική δραστηριότητα.</p> <p>(3) Αλλαγή με τον κίνδυνο δημιουργίας πυρκαγιάς.</p> <p>Ε. Οπτική επίπτωση.</p> <p>(1) Εγκαταστάσεις (π.χ. κτίρια, πάρκινγκ)</p> <p>(2) Απορρίμματα.</p>	<p>περιοχών για την τουριστική ρύπανση και αυτών για την ντόπια ρύπανση.</p> <p>Ε. Αποκατάσταση</p> <p>(1) Επανάχρηση εγκαταλειμμένων κτιρίων.</p> <p>(2) Αποκατάσταση και διατήρηση ιστορικών κτιρίων και αξιοθέατων.</p> <p>(3) Αποκατάσταση εγκαταλειμμένων κτιρίων ως δεύτερα σπίτια.</p> <p>ΣΤ. Συναγωνισμός</p> <p>(1) Πιθανή μείωση των τουριστικών θέλγητρων ή χώρων εξαιτίας του ανοίγματος άλλων θεαμάτων ή κάποιας αλλαγής στις συνήθειες των τουριστών και τις προτιμήσεις τους.</p>
--	--

ΠΗΓΗ: Cooper, C., Fletcher, J., Gilbert, D. and Wanhill, J. (1993)

Tourism: Principles and Practice, Pitman, London.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Η Περίπτωση της Σαντορίνης

3.1 Το νησί της Σαντορίνης

Η Σαντορίνη είναι το νοτιότερο νησί των Κυκλάδων, χαρακτηρίζεται από το ηφαιστειογενές της έδαφος το νησί βρίσκεται από την πλευρά του ηφαιστείου και είναι εξαιρετικά βραχώδες. Στην ξεχωριστή φυσιογνωμία της Σαντορίνης συμβάλλει ένας εξαιρετικά σημαντικός αρχαιολογικός πλούτος: η Αρχαία Πόλη στο Μέσα Βουνό και ο Προϊστορικός οικισμός του Ακρωτηρίου. Η Σαντορίνη, επίσης, κατέχει μία μοναδική κληρονομιά λαϊκής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, στους οικισμούς του Βόθωνα, της Μεσσαριάς, της Φοινικιάς και του Μεγαλοχωρίου, και προηγμένους οχυρωματικούς οικισμούς στον Πύργο, το Εμπορείο και το Ακρωτήρι.

Πρωτεύουσα του νησιού είναι τα Φηρά και ένα από τα πιο όμορφα χωριά όπου είναι διάσημη σε όλο τον κόσμο για το εντυπωσιακό και μαγευτικό της ηλιοβασίλεμα είναι η Οία. Όπως, είναι γνωστή για τις «μαύρες» παραλίες της με τους απότομους γκρεμούς και τα ηφαιστιογενή πετρώματα που δίνουν στο νησί μια ιδιαίτερη ομορφιά.

Σύμφωνα με την απογραφή του 2011, ο πληθυσμός της ανέρχεται στους 15.250 μόνιμους κατοίκους και η έκτασή της είναι 76.25 τ. χλμ. Το κλίμα του νησιού είναι δροσερό λόγω των βορειοανατολικών ανέμων και ο χειμώνας είναι γλυκός και ήπιος με μέση θερμοκρασία 10°C. Οι βροχές είναι συχνές το χειμώνα και σχεδόν ανύπαρκτες το καλοκαίρι. Το έδαφος είναι εύφορο και ευνοεί την καλλιέργεια των αμπελιών και της ντομάτας. Το νησί είναι σχεδόν άνυδρο με ελάχιστα πηγαία νερά.

3.2 Ιστορική αναδρομή της Σαντορίνης

Η Σαντορίνη, Θήρα ή Στρογγύλη όπως ονομαζόταν στην αρχαιότητα λόγω του κυκλικού σχήματός της, το οποίο άλλαξε με την έκρηξη του ηφαιστείου το 1650 π.Χ. και το κεντρικό μέρος του νησιού βυθίστηκε δημιουργώντας έτσι την Καλντέρα. Οι Φοίνικες την ονόμαζαν Καλλίστη και οι Δωριείς Θήρα. απέκτησε το όνομα Σαντορίνη τον 12ο αιώνα από τους Φράγκους που για την ακρίβεια την έλεγαν «Σάντα Ιρένε», δηλαδή Αγία Ειρήνη. Η έκρηξη του ηφαιστείου ήταν και ο λόγος (κατά μεγάλη μερίδα μελετητών) αποκοπής της μεγάλης ανάπτυξης του νησιού αφού μέχρι το 2000 π.Χ. άνθιζε ο Μινωικός πολιτισμός. Φημολογείται μάλιστα πως έπεσε σκοτάδι σε όλο το Αιγαίο και τα κύματα είχαν ύψος 250μ. με ταχύτητα 300 χλμ. την ώρα καταστρέφοντας έτσι τον πολιτισμό της Κρήτης και της Αιγύπτου. Κάποιες άλλες μυθολογικές θεωρίες που συνδέουν την καταστροφή αυτή με τον καταποντισμό της Ατλαντίδος.

Η «Θήρα» είχε δηλώσει υποταγή στους Πέρσες ενώ μετέπειτα συμμαχισε με τους Σπαρτιάτες και το 426 π.Χ. πέρασε στην κυριαρχία των Αθηναίων. Κατακτητές της υπήρξαν αργότερα οι Πτολεμαίοι και τέλος οι Ρωμαίοι. Οι Ρωμαίοι αρχικά χρησιμοποίησαν το νησί ως τόπο για τους εξόριστους, αλλά αργότερα βοήθησε στην οικοδόμηση του νησιού. Ο εκχριστιανισμός της Σαντορίνης πραγματοποιήθηκε μεταξύ του 2ου και 5ου αιώνα. Το νησί λεηλατήθηκε συχνά και καταστράφηκε από τους πειρατές, το 1204 κατακτήθηκε από τους Ενετούς. Ήταν περίπου τότε που το νησί πήρε το σημερινό του όνομα. Η πολιούχος του νησιού ήταν η Αγία Ειρήνη (Σάντα Ιρένι) και οι καθολικοί ναύτες την αποκαλούσαν Σανταρίνη που τελικά έγινε Σαντορίνη.

Την περίοδο του Βυζαντίου η Θήρα ανήκε στο Θέμα του Αιγαίου, αργότερα κατά την Λατινοκρατία στο Δουκάτο της Νάξου ώσπου τελικά κατέληξε στην κυριαρχία των Ενετών. Εκείνη την χρονική περίοδο αρκετοί κάτοικοι του νησιού ασπάσθηκαν το καθολικό δόγμα ή προσηλυτίστηκαν. Το νησί καταστράφηκε από τους Ενετούς το 1354 και για άλλη μια φορά στο 1397, αυτή τη φορά από την κατάκτηση των Τούρκων. Το 1821 η Σαντορίνη ένωσε τις δυνάμεις της με την ελληνική επανάσταση και στη συνέχεια το νησί απελευθερώθηκε από τον τουρκικό ζυγό. Το 1956 συνέβη ένας φοβερός σεισμός που προκάλεσε τεράστιες καταστροφές στο νησί.

3.3 Ο τουρισμός στην Σαντορίνη

Η Σαντορίνη πάντα κέντριζε το ενδιαφέρον των τουριστών, λόγω της απaráμιλλης και φυσικής της ομορφιάς. Από το 2000 έως το 2009 υπάρχει σταδιακή αύξηση των αεροπορικών και ακτοπλοϊκών αφίξεων, το σύνολο των επιβατών από 742 χιλ. το 2000 άγγιξε τις 955 χιλ. το 2009. Μετέπειτα, από το 2009 έως το 2013 παρατηρείται μια διακύμανση του αριθμού των επιβατών, όπου οφειλόταν στην οικονομική κρίση που επικρατούσε εκείνη την περίοδο στη χώρα για να επέλθει η εκρηκτική αύξηση της επιβατικής κίνησης, από το 2014 και μετά ξεπέρασε το 1εκ. επιβάτες ετησίως φτάνοντας το 2018 τον αριθμό ρεκόρ τους 2 εκ. επιβατές που κατέφθασαν στο νησί ακτοπλοϊκώς και αεροπορικώς. Η ραγδαία αυτή αύξηση επισκεπτών που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια οφείλεται σε δύο παράγοντες στην εμφάνιση των low-cost αεροπορικών εταιρειών και στην αύξηση των ειδικών πλατφόρμων που προσφέρουν καταλύματα προς ενοικίαση, οι οποίες αύξησαν κατά πολύ την δυναμικότητα του νησιού σε κλίνες αλλά και ταυτόχρονα οι τιμές έγιναν πιο φιλικές και για τους τουρίστες με χαμηλότερα εισοδήματα (Σπιλάνης, 2017).

Με την εμφάνιση, λοιπόν, από τις ειδικές αυτές πλατφόρμες η Σαντορίνη κατατάσσεται τέταρτη μεταξύ των ελληνικών πόλεων με τις περισσότερες καταχωρήσεις ενοικιαζόμενων κατοικιών και συγκεκριμένα στην πλατφόρμα της Airbnb, με 3.173 ενεργές καταχωρήσεις, σύμφωνα με στοιχεία Αυγούστου του 2018 (Pantziou, 2018). Τα ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα η Θήρα διέθετε το 2017, σύμφωνα με στοιχεία του ΜΗΤΕ, 1.187 μονάδες με 22.138 κλίνες με επίσημο σήμα. Αλλά και ο αριθμός των μονάδων που λειτουργούν ως επαύλεις είναι μεγάλος και αντιστοιχεί σε 601 μονάδες με 3.614 κλίνες. Τέλος, το ξενοδοχειακό δυναμικό της έφτασε το 2017 στις 280 μονάδες με 13.502 κλίνες (Σπιλάνης, 2017).

Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο αριθμός των διανυκτερεύσεων το 2017 έφτασε τα 5,5 εκ. έναντι 5,1 εκ. διανυκτερεύσεων των μόνιμων κατοίκων. Το ίδιο έτος, η τουριστική ένταση και πυκνότητα σημείωσαν τις μέγιστες μέχρι σήμερα τιμές τους φτάνοντας 97 τουρίστες ανά 100 κατοίκους τη μέρα και 198 τουρίστες ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο τη μέρα. Προσθέτοντας και τις 620 χιλ. επισκεπτών των κρουαζιεροπλοίων αντιστοιχούν 107.8 τουρίστες ανά 100 κατοίκους τη μέρα και 220.6 τουρίστες ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο τη μέρα. Γίνεται λοιπόν αντιληπτή η πίεση που δέχεται το νησί από

τον μεγάλο όγκο τουριστών που συγκεντρώνεται σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα μέσα στο χρόνο είναι μεγάλη (Σπιλάνης, 2017).

Σήμερα, η Σαντορίνη είναι ένας από τους δημοφιλέστερους προορισμούς διακοπών στον κόσμο, φιλοξενώντας χιλιάδες επισκέπτες κάθε χρόνο. Με βασικά θέλγητρα την μοναδική γεωμορφολογία του νησιού και ιδιαίτερα της καλντέρας, την ιστορία και τους αρχαιολογικούς χώρους, τη γαστρονομική και οινική κουλτούρα, την αρχιτεκτονική, τις παραλίες, τις θαλάσσιες δραστηριότητες κ.α. Οι πόροι αυτοί δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την προσφορά εκτός από αυτούς τα τελευταία χρόνια οι προσπάθειες επέκτασης της τουριστικής σεζόν οδηγούν και στην ανάπτυξη του τουρισμού συνεδρίων και του αθλητικού τουρισμού.

3.4 Η τουριστική ανάπτυξη και η βιωσιμότητά της στην Σαντορίνη

Την δεκαετία του 70 παρατηρείται η αυξανόμενη πορεία του τουρισμού, οπότε και το νησί ξεκίνησε να προετοιμάζεται κατάλληλα δημιουργώντας τουριστικά καταλύματα και υπηρεσίες για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των επισκεπτών. Ειδικά την τελευταία δεκαετία η αύξηση του τουρισμού είναι τόσο έντονη το νησί δέχεται κάθε χρόνο χιλιάδες επισκέπτες γίνονται όλο ένα και περισσότερες προσαρμογές και εκσυγχρονισμός στις υποδομές του νησιού για να εξυπηρετήσουν τους τουρίστες. Κατά κύριο λόγο η τουριστική περίοδος της Σαντορίνης διαρκεί για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα σε σχέση με άλλα νησιά του αιγαίου, ξεκινάει τον Μάρτιο και τελειώνει μέσα Νοέμβρη, ωστόσο κορυφώνεται κατά τους καλοκαιρινούς μήνες (Ιούνιο, Ιούλιο, Αύγουστο). Αυτό συμβαίνει κυρίως του ζεστού κλίματος εκείνου του διαστήματος σε συνδυασμό με τις παραθαλάσσιες περιοχές, όπου οι τουρίστες μπορούν να εκμεταλλευτούν για να κάνουν μπάνιο στη θάλασσα να χαρούν τον ήλιο και ν' απολαύσουν το ζεστό κλίμα. Ωστόσο, υπάρχουν πολλοί ακόμα λόγοι για να την επισκεφτεί κανείς, με αποτέλεσμα στο νησί ν' αναπτύσσονται πολλά είδη και μορφές τουρισμού.

Η τεράστια αυτή αύξηση του τουρισμού και οι ρυθμοί με τους οποίους πραγματοποιείται η τουριστική ανάπτυξη έχουν δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα και ασκούν μεγάλη πίεση στη φέρουσα ικανότητα του νησιού απειλώντας έτσι τη βιωσιμότητα του νησιού ως τουριστικό προορισμό. Σύμφωνα, λοιπόν, με τη μελέτη του Παρατηρητηρίου

Σαντορίνης του καθηγητή Σπιλάνη το 2017, οι επιπτώσεις του τουρισμού στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον δείχνουν ότι η τουριστική ανάπτυξη έχει οδηγήσει τον προορισμό σε ένα μη βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης, όπου τις επιπτώσεις αυτές θα αναφέρουμε παρακάτω (Σπιλάνης, 2017).

3.5 Επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στην Σαντορίνη

Η τουριστική ανάπτυξη στη Σαντορίνη, ναι μεν, την έχει αναδείξει σε έναν από τους πιο δημοφιλείς νησιωτικούς τουριστικούς προορισμούς παγκοσμίως, την τελευταία δεκαετία, ωστόσο, έχει προξενήσει προβλήματα στις υποδομές, τεράστιες πιέσεις στη φέρουσα ικανότητα του νησιού και τη διατήρηση της κοινωνικής και πολιτιστικής της ταυτότητας. Οι πιέσεις αυτές που δέχεται το νησί, τα τελευταία χρόνια, από τις μεγάλες τουριστικές ροές έχουν δημιουργήσει αρνητικά αισθήματα στους ντόπιους και τους επισκέπτες και έχουν ανησυχήσει τις τοπικές αρχές. Ωστόσο υπάρχουν πολλά διοικητικά προβλήματα που πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη τόσο από τον δήμο της Σαντορίνης όσο και απ' τα εκάστοτε υπουργεία τουρισμού της Χώρας.

Στην ενότητα αυτή παρατίθενται οι επιπτώσεις του τουρισμού και της τουριστικής ανάπτυξης, όπως προκύπτουν, δηλαδή, στην οικονομία, κοινωνία και το περιβάλλον της Σαντορίνης.

3.5.1 Οικονομικές επιπτώσεις

Απ' τα λιγοστά δημοσιευμένα και επίσημα δεδομένα που υπάρχουν για την Σαντορίνη μας επιτρέπουν να έχουμε μια εικόνα, έστω και ατελής για την οικονομία του νησιού. Σύμφωνα, με όσα έχουν δημοσιευτεί το 2010 στο μητρώο των επιχειρήσεων της ΕΣΛΤΑΤ, αλλά και απ' την απογραφή του 2011. Επειδή, όμως, οι τιμές αυτές αφορούν τους μόνιμους

κατοίκους δεν μπορούμε να έχουμε πλήρη εικόνα του συνόλου των εργαζομένων, οι οποίοι είναι εποχιακοί και όχι μόνιμοι κάτοικοι λόγω του φαινομένου του τουρισμού.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τα στοιχεία των επιχειρήσεων, των αριθμό των εργαζομένων τους και τον τζίρο τους, και από τα στοιχεία της απασχόλησης φαίνεται ότι ο τουρισμός αποτελεί τη βασική εξαγωγική δραστηριότητα, δηλαδή είναι μονοκαλλιέργεια, του νησιού με ποσοστά κοντά στο 30% σε αντίθεση με τον μέσο όρο της χώρας όσον αφορά στην απασχόλησης που φτάνει αλλά δεν ξεπερνά το 8% και της Περιφέρειας το 23%.

Ο πιο σημαντικός κλάδος, όμως, ότι αφορά σε τζίρο είναι αυτός του λιανικού και χονδρικού εμπορίου, συνδέεται να μεν έμμεσα με τον τουρισμό, όντας βασικός προμηθευτής των τουριστικών επιχειρήσεων, αλλά άμεσα δε όσον αφορά τους επισκέπτες. Η κατάταξη με βάση των διεθνών οργανισμών δεν συμπεριλαμβάνεται στις χαρακτηριστικές επιχειρήσεις, αυτό συμβαίνει γενικά σε πολλά νησιά, επειδή το εμπόριο εξαρτάται καθοριστικά για την επιβίωσή του απ' τον κλάδο του τουρισμού, για την απόκτηση αυτή του τζίρου του. Έτσι ώστε, να συμπεριληφθεί στις χαρακτηριστικές τουριστικές δραστηριότητες. Ο κλάδος των κατασκευών φαίνεται να ξεπερνά το 10% της απασχόλησης και να είναι υψηλότερο από το μέσο όρο της χώρας. Επίσης, ο κλάδος των μεταφορών φαίνεται να υπερεκπροσωπείται στη Σαντορίνη σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα. Αντίθετα, σε ότι αφορά τη γεωργία και τη μεταποίηση παρά τη σημαντική παρουσία των κλάδων της αμπελοκαλλιέργειας και της οινοποίησης η καθολική απασχόληση είναι ιδιαίτερα χαμηλή (Σπιλάνης, 2017).

Η αισχροκέρδεια αποτελεί ένα απ' τα μεγαλύτερα προβλήματα του νησιού σε σχέση με την αύξηση του Φ.Π.Α στο 24%, ειδικά τους καλοκαιρινούς μήνες οι τιμές της Σαντορίνης αυξάνονται δραματικά, τιμές απόλυτα άνισες με τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που προσφέρουν ντόπιοι και μη επιχειρηματίες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η βενζίνη που το καλοκαίρι του 2017 η τιμή της άγγιζε το 1,899, την ίδια στιγμή που στην Αθήνα κυμαινόταν από 1,390 ως και 1,430 αλλά και στην Ρόδο για παράδειγμα που λόγω των αυξημένων μεταφορικών ανέβαινε μόλις στα 1,60.

Χωρίς αμφιβολία, ο τουρισμός συνέβαλε στη αύξηση και στην εξέλιξη της οικονομίας της Σαντορίνης από μια αγροτική και μεταλλευτική οικονομία με αξιόλογη συνεισφορά από τον κλάδο της ναυτιλίας σε μια καθαρά τουριστική. Τα παραπάνω στοιχεία επαληθεύουν την άποψη ότι ο τουρισμός αποτελεί πλέον μονοκαλλιέργεια στη Σαντορίνη με χαμηλές κλαδικές διασυνδέσεις τοπικά και έχουν κατά συνέπεια μεγάλες διαρροές τόσο ως προς την προμήθεια αγαθών αλλά και των υπηρεσιών που είναι απαραίτητες για τη λειτουργία της τουριστικής

οικονομίας όσο και μέσω της απασχόλησης και των εισοδημάτων αφού σημαντικό τμήμα επιχειρηματιών και εργαζόμενων δεν είναι μόνιμοι κάτοικοι του νησιού (Σπιλάνης, 2017).

3.5.2 Κοινωνικές επιπτώσεις

Η ισχυρή αυτή οικονομική αύξηση που σημειώνει ο τουρισμός για τις τουλάχιστον τέσσερις τελευταίες δεκαετίες στη Σαντορίνη έχει και τα εξίσου θετικά αποτελέσματα σε ότι αφορά στον πληθυσμό και στη δομή του (Σπιλάνης, 2017).

Ο πληθυσμός πραγματοποίησε αύξηση από 6487 το 1971 είναι το χαμηλότερο που έχει σημειωθεί από το 1951 όταν ο πληθυσμός ήταν 9.332, ενώ ανήλθε σε 15.097 το 2011. Η αύξηση αυτή οφείλεται αποκλειστικά στην τουριστική ανάπτυξη και στις ευκαιρίες εργασίας που δημιούργησε. Οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στη θετική φυσική κίνηση, δηλαδή κατά +1173 άτομα τη περίοδο 2001 έως 2013. Η εξέλιξη αυτή δείχνει πόσο δυναμικός είναι ο τουρισμός στη Σαντορίνη με +7,74% σε σχέση με τον πληθυσμό (Φυσική κίνηση/πληθυσμό) αν τη συγκρίνουμε με την υπόλοιπη Περιφέρεια η οποία επίσης καταγράφει θετικές τάσεις με +3,44%, επίσης με +1,15% στις Κυκλάδες και τέλος αρνητική τάση στο σύνολο της χώρας με -0,02%. Το ποσοστό ενεργού πληθυσμού στο νησί ήταν 49,3% υψηλότερο το 2011 από το μέσο όρο της χώρας με 42,4%. Οι θετικές αυτές εξελίξεις οφείλονται σε σημαντικό βαθμό στο θετικό μεταναστευτικό ρεύμα, το οποίο είναι 20,6% έναντι 8,3% στη χώρα. Οι θετικές δημογραφικές εξελίξεις παρατηρούνται και στην ηλικιακή καταγραφή του πληθυσμού, όπου ο παιδικός πληθυσμός είναι 17,8% στη Θήρα έναντι 16,5% στη χώρα και το ποσοστό των πιο γηραιών 11,0% έναντι 19,5%. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τη Θηρασιά είναι 11% και 27,7% γεγονός που δείχνει το πρόβλημα βιωσιμότητας (Σπιλάνης, 2017).

Όπως σημειώνεται, η Σαντορίνη έχει περίπου 15.500 κατοίκους και εκτείνεται σε μία περιοχή 76 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Το 2017, σε κάθε 100 κατοίκους αναλογούσαν 97 τουρίστες ανά ημέρα, ενώ η πυκνότητα των τουριστών άγγιξε τους 198 τουρίστες ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο. Αν συνυπολογιστούν και οι 620.000 επισκέπτες από τις κρουαζιέρες, η αναλογία διαμορφώνεται σε 107.8 τουρίστες ανά 100 κατοίκους και η πυκνότητα σε 220,6 τουρίστες ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο.

Σε αντίθεση με τον πληθυσμό, το επίπεδο εκπαίδευσης στη Σαντορίνη υστερεί σημαντικά του μέσου όρου της χώρας με μόλις 9,56% των κατοίκων του Δήμου Θήρας να έχει πτυχίο ανώτατης εκπαίδευσης και το 13,85% σε μεταλυκειακές σπουδές, όταν σε επίπεδο Περιφέρειας είναι 12,12% και 16,91% και σε επίπεδο χώρας 16,73% και 21,37%. Έτσι επιβεβαιώνεται το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης των εργαζόμενων στον τουρισμό που έχει αρνητική επίδραση στο επίπεδο εκπαίδευσης του συνόλου των πολιτών της περιοχής και ανάλογες συνέπειες στη βιωσιμότητα της (Σπιλάνης, 2017).

Η ανάπτυξη του τουρισμού βοήθησε στην αλλαγή της δημογραφικής κατάστασης στο νησί που επικράτησε μετά τον πόλεμο. Ως επακόλουθο, της έντασης της τουριστικής δραστηριότητας παρατηρείται πως οι δημογραφικοί δείκτες έχουν θετικό πρόσημο. Το μόνο αρνητικό σημείο είναι το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης του ανθρώπινου δυναμικού.

3.5.3 Περιβαλλοντολογικές επιπτώσεις

Ωστόσο, οι πιο έντονες επιπτώσεις αφορούν το περιβάλλον καθώς η δόμηση έχει πάρει ανεξέλεγκτες διαστάσεις, δημιουργώντας σοβαρά προβλήματα που σχετίζονται με τη ποιότητα του περιβάλλοντος και τη ποιότητα ζωής με κίνδυνο να επηρεαστεί το ίδιο το τουριστικό προϊόν (Σπιλάνης, 2017).

Η ανεξέλεγκτη και χωρίς κανόνες δόμηση εκτός απ' το γεγονός ότι δημιούργησε ένα αχανές αστικό τοπίο με χαμηλή αισθητική, έχει επίσης προκαλέσει αύξηση στις ανάγκες μετακίνησης άρα και στάθμευσης ακόμη περισσότερο, σταθμεύοντας και παράνομα λόγω έλλειψης χώρου, δημιουργώντας κυκλοφοριακή συμφόρηση, επίσης ισχυρή ηχορύπανση κ.λπ.. Η αισθητική ρύπανση που επικρατεί παρατηρείται από τις πρόχειρες εγκαταστάσεις κάθε λογής επιχείρησης, ειδικά κατά μήκος των παραλιακών ζωνών της Περίσσης και του Καμαρίου (π.χ. στέγαστρα), από την υπαίθρια έκθεση εμπορευμάτων, την κατάληψη δημόσιου χώρου από καταστήματα, από τις πινακίδες καθοδήγησης που μόνο καθοδήγηση δεν προσφέρουν, την έλλειψη μέριμνας σε δημόσιους και αδόμητους ιδιωτικούς χώρους και η μη τήρηση κανόνων στους επαγγελματικούς χώρους (Σπιλάνης, 2017).

Η τεράστια επέκταση της δόμησης αποτελεί το σημαντικότερο αρνητικό παράγοντα σε ότι αφορά στο περιβάλλον δεδομένου ότι επηρεάζει αρνητικά όλα τα στοιχεία. Γίνεται αλλοίωση του τοπίου, «εξαφανίζοντάς το» κυριολεκτικά, διότι η δόμηση είναι διάσπαρτη και καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος του νησιού. Όσο, λοιπόν η δόμηση αυξάνεται όλο και περισσότερο είναι επόμενο το καλλιεργήσιμο έδαφος να μειώνεται όλο και περισσότερο κατά συνέπεια της αυξημένης ζήτησης και πιέσεων του τουρισμού. Έτσι, τίθεται σε κίνδυνο η παραγωγή υψηλής ποιότητας προϊόντων που παράγονται στην Σαντορίνη λόγω της ιδιοσυγκρασίας του εδάφους της. Πέραν, της καλλιέργειας παρατηρείται και μείωση της βιοποικιλότητας σε συνδυασμό με τον σημαντικά υψηλό κατακερματισμό των ενδιαιτημάτων (Σπιλάνης, 2017).

Βλέπουμε, λοιπόν, πως η δόμηση έχει πάρει ανεξέλεγκτες διαστάσεις και αυτό για να ικανοποιήσει το φαινόμενο του τουρισμού, δημιουργώντας έτσι, όμως, σοβαρά προβλήματα που αφορούν την ποιότητα του περιβάλλοντος και τη ποιότητα ζωής με σοβαρό κίνδυνο να επηρεαστεί το ίδιο το τουριστικό προϊόν.

Εξίσου προβληματική είναι και η διαχείριση των στερεών αποβλήτων, όπου για σκουπιδότοπους, ο δήμος θήρας λανθασμένα θεώρησε πως ο καλύτερος χώρος για να συγκεντρώνονται τα σκουπίδια της Σαντορίνης είναι η καλντέρα. Η οποία είναι ένα μόλις χιλιόμετρο απ' την πρωτεύουσα του νησιού τα Φηρά έχοντας ως αποτέλεσμα να αφήνει μια δυσάρεστη οσμή κατά μήκος των Φηρών - Πυργού τον μεγαλύτερο αυτοκινητόδρομο του νησιού αλλά και μέρος που πολλοί, ντόπιοι και επισκέπτες, επιλέγουν να περπατήσουν για να απολαύσουν το μαγευτικό τοπίο. Σύμφωνα με τον δήμαρχο Θήρας τα σκουπίδια που διαχειρίζονταν το νησί το 2010 ήταν 15 χιλ. τόνοι οι οποίοι έφθασαν το 2017 τους 40 χιλ. τόνους, δηλαδή αύξηση κατά 166%. Το πλέον παράδοξο στην περίπτωση αυτή είναι πως η Σαντορίνη διαθέτει μια μεγάλη έκταση στο πίσω κομμάτι του νησιού όπου και στεγάζεται το εργοστάσιο της ΔΕΗ και αποτελεί ιδανικό τμήμα για να πραγματοποιείται εκεί η συγκέντρωση των σκουπιδιών αφού είναι μακριά απ' το κεντρικό κομμάτι του νησιού (Σπιλάνης, 2017).

Ενώ, ανησυχία προκαλεί και η υψηλή συνολική κατανάλωση ενέργειας, τόσο ηλεκτρικής που παράγεται σχεδόν αποκλειστικά από το συμβατικό θερμικό εργοστάσιο που δυσκολεύεται να καλύψει τις ανάγκες, όσο και από τη θερμική ενέργεια που καταναλώνονται τόσο από τα τοπικά μέσα μεταφοράς όσο και από κάθε είδους επιχειρήσεις. Με βάση, τη

μηνιαία παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΣΠ Θήρας το 2015, αν υποθέσουμε ότι η κατανάλωση των μόνιμων κατοίκων από τους μη καλοκαιρινούς μήνες είναι ίδια και σε αυτούς, τότε εκτιμάται στα 17,1 kWh/μ, οπότε των επισκεπτών σε 11,5 kWh/μ. Έχοντας υπόψιν ότι η ηλεκτρική ενέργεια αποτελεί μόλις το 50% της συνολικής κατανάλωσης, εφόσον χρησιμοποιείται, για παράδειγμα και το υγραέριο. Επιπλέον, το γεγονός ότι η Σαντορίνη έχει χαμηλή σχετική θερμοκρασία δε βοηθάει, διότι ο τρόπος δόμησής της έχει οδηγήσει στη γενικευμένη χρήση κλιματιστικών με ότι αυτό συνεπάγεται. Τέλος, η σχεδόν ανύπαρκτη παραγωγή ενέργειας από τις ΑΠΕ επιδεινώνει τη κατάσταση (Σπιλάνης, 2017) .

Παρατηρείται επίσης ανεπάρκεια αποθεμάτων νερού και κακή ποιότητα αυτού λόγω της εξάντλησης του υδροφόρου ορίζοντα και της επακόλουθης υφαλμύρωσης, μείωση της βιοποικιλότητας και κακή ποιότητα αστικού περιβάλλοντος. Η κατανάλωση νερού από το 2012 το 2017 αυξήθηκε κατά 60,44%. Η όλο και αυξανόμενη δόμηση και η κατά συνέπεια ανάγκη για νερό έχει επιδεινώσει την ήδη δύσκολη κατάσταση. Οι συνέπειες, πολλές ειδικά για τη γεωργία όπου εξαιτίας του τουρισμού οι λιγοστές αυτές εκτάσεις που έχουν απομείνει είναι κακής ποιότητας με μέσο όρο 3 – 4 μS/cm, το οποίο αυξάνεται δραματικά το καλοκαίρι. Τέλος, υπάρχει μεν υψηλή ποιότητα νερών κολύμβησης όπως αποτυπώνονται από το σύστημα της Ειδικής Γραμματείας Υδάτων του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, όπου σε αυτό συμβάλει και η σωστή λειτουργία των μονάδων βιολογικού καθαρισμού όπως φαίνεται από τη σχετική βάση δεδομένων της ΕΓΥ, όμως σημαντική πηγή ρύπων και πιθανών μεγαλύτερων προβλημάτων αποτελεί το βυθισμένο κρουαζιερόπλοιο Sea Diamond στο νησί από το 2007 (Σπιλάνης, 2017).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Παρατηρούμε, λοιπόν, πως μέχρι και σήμερα ο τουρισμός διαθέτει πληθώρα ορισμών και διακρίσεων, αυτό γιατί κάθε περιοχή προσπαθεί να καλύψει τις δικές της ανάγκες και προσαρμόζει τον τουρισμό πάνω σε αυτές. Οπότε, είναι δύσκολο να οριστεί ένας γενικός ορισμός, εφόσον τα κίνητρα του ίδιου του τουρίστα είναι διαφορετικά.

Εκτός, από τις διακρίσεις του τουρισμού, υπάρχει και μια νέα μορφή του, ο εναλλακτικός τουρισμός, όπου οι τουρίστες έχουν ειδικά κίνητρα αναζητώντας έναν διαφορετικό τρόπο διακοπών που να συμβάλει παράλληλα στην προστασία του περιβάλλοντος, στην αρμονική συνύπαρξη με τους ντόπιους διατηρώντας τα ήθη και τα έθιμα, δηλαδή την κουλτούρα του τόπου. Να γίνει προσπάθεια με αυτόν τον τρόπο αντιμετώπισης του προβλήματος του μαζικού τουρισμού και της εποχικότητας. Να υπάρχει τουριστική ανάπτυξη, να είναι όμως βιώσιμη να διατηρείται ισορροπία ανάμεσα σε όλους τους τομείς.

Με την ανάπτυξη, όμως δημιουργούνται παράλληλα και επιπτώσεις είτε θετικές, είτε αρνητικές, όπως βλέπουμε στην παρούσα εργασία και συγκεκριμένα στην περίπτωση της Σαντορίνης. Επιπτώσεις, δηλαδή στην οικονομία, την κοινωνία και κυριότερα στο περιβάλλον.

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, πως η Σαντορίνη σαν τουριστικός προορισμός διαθέτει αρκετούς πόρους ώστε ν' αναπτύξει ή να ενισχύσει τις διάφορες εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Εφαρμόζοντας, όμως τις εναλλακτικές μορφές αυτές βλέπουμε και τις επιπτώσεις του τουρισμού, οι οποίες είναι κυρίως θετικές όσον αφορά την οικονομία και την κοινωνία. Διατυπώνεται από τον τουρισμό στη Σαντορίνη μεγάλη προσφορά στην οικονομία με την προσφορά εργασίας σε ανέργους αλλά και στο συνολικό ΑΕΠ της χώρας και στην κοινωνία παρουσιάζεται αύξηση των μόνιμων κατοίκων στο νησί αλλά και η διάδοση των εθίμων μέσα από το πλησίασμα των λαών. Όσον αφορά, όμως το περιβάλλον πιστεύεται ότι εγκυμονεί ο κίνδυνος της περιβαλλοντικής καταστροφής, καθώς δεν ακολουθούνται καθολικά οι αρχές της βιωσιμότητας. Παρατηρείται μεγάλο πρόβλημα ως προς τη διαχείριση των αποβλήτων, την υψηλή κατανάλωση ενέργειας και την έλλειψη νερού. Εάν δεν προβεί η διοίκηση του νησιού σε κάποια λύση σύντομα η κατάσταση θα είναι ανεξέλεγκτη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Βιτουλαδίτη, Ο. (2000). "Τουριστικό Μάρκετινγκ Φορέων, Οργανώσεων και Επιχειρήσεων"
Πάτρα: ΕΑΠ.

Γκανιά, Α. (2007). "Επιλογή Τουριστικών Προορισμών από τους Καταναλωτές".
Μεταπτυχιακή Διατριβή, Τμήμα Οικονομικής Οικονομίας και Οικολογίας, Χαροκόπειο
Πανεπιστήμιο.

Ηγουμενάκης, Ν. Κραβίτης, Κ. Λύτρας, Π. (1998). "Εισαγωγή στον Τουρισμό" Εκδόσεις
Interbooks Αθήνα.

Καραγιάννης, Σ. και Έξαρχος, Γ. (2006). «Αγροτουρισμός. Μοχλός για την ανάπτυξη της
υπαίθρου», Εκδόσεις Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης, Θεσσαλονίκη.

Κοστανίδης, Α. (2009). "Συγκριτική Μελέτη της Ανταγωνιστικότητας του Ελληνικού και του
Τουρκικού Τουρισμού: 1953 – 2007". Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Διοίκησης
Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πατρών.

Κοκκώσης, Χ. και Τσάρτας, Π. (2001). "Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον".
Αθήνα: Κριτική.

Μαυροδόνη, Θ. (2003). "Εισαγωγή στον τουρισμό: Το τουριστικό μάνατζμεντ στον 21ο
αιώνα"

Παπαπαύλου, (2003). "Μεθοδολογική Προσέγγιση για την Τουριστική Ανάπτυξη
Παραθαλάσσιων Περιοχών"

ΣΕΤΕ (2010). "Η Σημασία του Τουρισμού για την Ελληνική Οικονομία/Κοινωνία &
Προτάσεις για την Τουριστική Ανάπτυξη". Μελέτη Εκπονηθείς για Λογαριασμό του
Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ). Πανεπιστήμιο Αιγαίου,
Εργαστήριο Τουριστικών Ερευνών και Μελετών.

Στατήρη, Η. (2011). "Διερεύνηση των Επιπτώσεων του Τουρισμού σε μια Χώρα Υποδοχής Επιλεγμένων Προϊόντων που Συνθέτουν την Τουριστική Κατανάλωση. Σχέση Εγχώριας Παραγωγής και Εισαγωγών". Μεταπτυχιακή Διατριβή, Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων.

Σχίζας, Γ. (1998). "Ο Άλλος Τουρισμός: Η Οικολογική Διέξοδος στα Αδιέξοδα του Συμβατικού Τουρισμού". Εναλλακτικές Εκδόσεις / Οικοτοπία, Αθήνα.

Τζούφη, Μ. (2010). "Η Τουριστική Ανάπτυξη στην Ελλάδα. Θεματική Περιοχή: Τουρισμός και Περιβάλλον". Ερευνητική Εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης.

Τσάρτας, Π. (1996). "Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον Τουρισμό". Αθήνα: ΕΞΑΝΤΑΣ.

Τσάρτας, Π. (1998). "Κοινωνικές και Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις του Τουρισμού σε Μικρά Αστικά Κέντρα με Τουριστική Ανάπτυξη: Εξαρτήσεις, Διαπλοκές, Προοπτικές". ΤΟΠΟΣ Επιθεώρηση Αστικών και Περιφερειακών Μελετών.

Ξενόγλωσση

Andriotis, K. (2000). "Local Community Perception of Tourism as a Development Tool: The Island of Crete". Bournemouth University. Sponsored by the Greek Foundation of State Scholarships.

Casson, L. (1995). "Το Ταξίδι στον Αρχαίο Κόσμο". Εκδόσεις Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα.

Coccosis, H. & Parpairis, A. (1996). Tourism and carrying capacity in coastal areas: Mykonos, Greece. In: Priestley, G.K., Edwards, J.A. & Coccosis, H. (eds). Sustainable Tourism? European Experiences. Oxon: CAB, pp.153-175.

Cooper, C., Fletcher, J., Gilbert, D. and Wanhill, J. (1993) Tourism: Principles and Practice, Pitman, London.

Doxey, G.V. (1976). "When Enough's Enough: The Natives are Restless in Old Niagara". Heritage Canada, Vol. 2, No. 2

Gee, C.Y., J. C. Makens, and D. Choy (1997): "The Travel Industry". Thomson Publishing Inc.

Holden, A. (2000). "Environment and Tourism". Routledge Introduction to Environment Series.

Lea, J. (1998): "Tourism and Development in the Third World". London: Routledge

Mathieson, A. & Wall, G. (1982). "Tourism Economic, Physical and Social Impacts". London: Longman, 1982.

Mairesse, J. (2008). "Environmental Consciousness in Mass Tourism: Awareness of Mass Tourism Regarding Environmental Impacts and Alternative Forms of Tourism". MA European Tourism Management. Bournemouth University.

Mieczkowski, Z. (1995). "Environmental Issues of Tourism and Recreation". Maryland: University Presse of America.

Pantziou, E. (2018). *Antiparos, Messini, Kythira Best Places to Invest in Short-term Rentals*. Retrieved 21 December, 2018, from <https://news.gtp.gr/2018/10/02/antiparos-messini-kythira-best-places-invest-short-term-rentals/>

Ricci, F.P. (1976), *Carrying Capacity, Implications for Research*, University of Ottawa, Ontario.

Smith V.L. (1992), "Boracay, Philippines: A case study in "Alternative Tourism", Eadington W.R., University of Pennsylvania Press

WWF (2013). "Ζωντανή Ελληνική Οικονομία για το Περιβάλλον και τον Άνθρωπο".

Ιστοσελίδες

www.el.wikipedia.org/wiki/Τουρισμός

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%BD%CE%B7>

www.e-kyklades.gr/travel/tourism/santorini?lang=el#collapse-0

http://cycladesplus.gr/wp-content/uploads/2017/06/paratiritirio_819981689.pdf

<http://www.bathingwaterprofiles.gr/node/3302>

<http://astikalimata.ypeka.gr/>

<https://sete.gr/el/statistika-vivliothiki/statistika/?c=&cat=&key=&dates=2019|2018&thematics=>

https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm

<https://healthylifestival.com/enallaktikos-tourismos/>

<http://www.ypa.gr/profile/statistics/yearstatistics/>

<https://www.kathimerini.gr/1026637/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/o-toyrismos-edwse-to-14-toy-aep>

<https://money-tourism.gr/istoriko-rekor-toyristikon-eispraxeon-to-2018-efthasan-sta-16-112-dis-e/>

<https://www.kathimerini.gr/980232/article/epikairothta/ellada/stis-prwtes-e3i-xwres-se-ari8mo-klinwn-se-toyristika-katalymata-sthn-ee-h-ellada>

<https://www.news247.gr/koinonia/santorini-voyliazei-toyristes-12-arithmoi-poy-tromazoyn.6660790.html>

<http://www.bathingwaterprofiles.gr/node/3302>